

PRIKAZ VLADARA FRANJE JOSIPA I. TIJEKOM VOJNIH VJEŽBI U OKOLICI BJELOVARA (1888.) I DONJEG MIHOLJCA (1901.) NA OSNOVI GRAĐE IZ MUZEJA SLAVONIJE

Mihael Sučić

Muzej Slavonije
HR-31000 Osijek
Trg Sv. Trojstva 6
mihael.sucic@mso.hr

Izvorni znanstveni rad

UDK 355.311.3(497.526Bjelovar)“1888“
355.311.3(497.543Donji Miholjac)“1901“
929.73Franz Joseph

Rad donosi pregled prikaza Franje Josipa I. tijekom vojnih vježbi u Bjelovaru i okolici 1888. godine i u Donjem Miholjcu i okolici 1901. godine. Na temelju muzejskih predmeta, novinskih članaka i dostupne literature interpretira se međuodnos između austrougarskog vladara i drugih sudionika vojnih vježbi i popratnih događanja.

Ključne riječi: vojska, vojne vježbe, medalja, Franjo Josip I.

UVOD

U povijesti dijela hrvatskih povijesnih prostora i stanovništva koje je ondje boravilo od kasnog srednjeg vijeka do suvremenog doba možemo uočiti pojedine procese dugih trajanja, kao i faktore koji su u kontinuitetu krojili, pokušavali utjecati ili posredno utjecali na život na navedenom prostoru. Promatrajući procese dugih trajanja, možemo izdvojiti kulturne i političke utjecaje koji su osobito vidljivi u međuriječju Drave, Dunava i Save, a čiji je cilj ili svrha bilo približavanje srednjoeuropskom kulturnom krugu. Potonjem krugu kao prvorazredni primjer i element pripada dinastija Habsburg koja je jedan od faktora čiji kontinuitet otvorenog utjecaja ili težnje utjecaju možemo pratiti od 15. do 20. stoljeća.¹ Vodeći se uobičajenim legendama o vlastitom kontinuitetu od antike, koje su bile svojevrsna misao vodilja mnogih europskih vladarskih dinastija, pa i velikaških obitelji, kao i osmišljenim krilaticama, usmjerila je svoje djelovanje prema širenju vlasti u Europi.² U navedenom razdoblju došlo je do jasnog uspona snage i moći dobivanjem u ruke Zemalja krune Sv. Stjepana te širenjem Habsburške Monarhije³ nakon ratova s Osmanskim Carstvom krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Gotovo jedno stoljeće nakon najvećih širenja vlasti promijenjena je paradigma jer je dinastija prestala biti na čelu Svetog Rimskog Carstva njemačke narodnosti i postala austrijska carska dinastija uz kraljevsku dinastiju Zemalja krune Sv. Stjepana.⁴ U kontekstu takve povijesti, iskustva i konglomerata naroda kojima su vladali mladi Franjo Josip I. došao je na prijestolje i na čelo dinastije tijekom burnih vremena tzv. proljeća naroda. Franjo Josip I. bio je vladar koji je već za života kada je bio u podmakloj dobi, uostalom kao i u 21. stoljeću, doživljavao kao jedan od najdugovječnijih vladara u povijesti Europe. Za razliku od svojih prethodnika, osim Josipa II., dosta je više putovao diljem Monarhije. Na njegovu povezanost

s vojskom utjecaj je imalo iskustvo dinastije, kao i osobno iz prvih mjeseci vlasti, a na brojna putovanja utjecale su i mogućnosti 19. stoljeća, odnosno industrijske revolucije.⁵ Često su ta putovanja bila vezana i uz vojsku, pa tako i uz vojne vježbe. Na temelju građe iz Muzeja Slavonije mogu se istaknuti vojne vježbe koje su održane u okolici Bjelovara 1888. godine i između Donjeg Miholjca i Pečuha 1901. godine.⁶ Interpretacije se o potonjima mogu dopuniti i dostupnom literaturom, objavljenom muzejskom građom i katalogima održanih izložbi u kojima se može iščitati međudodnos između vladara i austrougarske vojske.⁷

Uzimajući u obzir opisano djelovanje dinastije Habsburg i dugovječnu vladavinu Franje Josipa I., ne iznenađuje raznolikost i brojnost građe u Muzeju Slavonije u Osijeku. Zbog povijesti i razvoja Muzeja Slavonije, afiniteta donatora i djelatnika tijekom prvih desetljeća, kao i u kasnijim razdobljima većina je građe vezana uz lik i djelo vladara Franje Josipa I. Ona se veže uz predmete koji su korišteni ili su došli s prostora Osijeka, kao i regija Slavonije, Srijema i Baranje. Trenutačno su prema sistematizaciji, odnosno vrsti, korištenju i drugim elementima dio različitih zbirki. Prema brojnosti i važnosti za proučavanje lika i djela vladara Franje Josipa I. možemo istaknuti Zbirku medalja i plaketa, Zbirku odlikovanja, Zbirku razglednica i Zbirku fotografija.⁸ Kako bi se navedeni muzejski predmeti, osobito medalje koje su kovane, rezbarene u povodu vojnih vježbi, mogli što vjerodostojnije opisati, interpretirati i staviti u širi kontekst međudodnosa između vladara Franje Josipa I. i vojske na temelju građe o vojnim vježbama u Muzeju Slavonije, potrebno je koristiti i knjižnu građu koja se nalazi u Muzeju Slavonije i Državnom arhivu u Osijeku. Od knjižne građe

¹ Obitelj Habsburg dobila je ime po posjedu i utvrdi Habichtsburg prema kojemu je jedan od članova Otto uzeo naslov grof od Habsburga potkraj 11. stoljeća. Iako su zbog ženidbenih veza i političko-državnih djelovanja nastajale različite linije poput one iz vremena Marije Terezije pod imenom Habsburg-Lothringen, u članku će se koristiti pojednostavljeni pojam dinastija Habsburg.

² Prema pojedinim pričama i legendama koje su se razvijale već u srednjem vijeku, Habsburgovci su povezivani s rimskim rodovima Pierlonija, Julijem Cezarom, pa i s Karolinzima, odnosno Karlom Velikom. Povjesničari su, čini se, tijekom 20. stoljeća došli do općeprihvaćene teze da se zasad ne može objasniti najstarija povijest dinastije Habsburg. U kasnom srednjem vijeku Fridrik Habsburški promovirao je krilaticu A.E.I.O.U. („Austriae est imperare orbi universo!“), to jest „Austriji je vladati cijelim svijetom!“), dok se buduća uobičajena krilatica „Bella gerant alii, tu felix Austria nubei!“ („Neka drugi ratuju, a ti se, sretna Austrijo, ženi!“) doslovno počela provoditi širenjem ženidbenih veza od 15. i 16. stoljeća.

³ Budući da je dinastija Habsburg tijekom stoljeća vladala različitim zemljama i pokrajinama u kojima su postojale različite titule, od cara, kralja do nadvojvode, često se za sve te prostore u literaturi koristi pojam Habsburška Monarhija. Uzimajući u obzir jasan dogovor, odnosno Austro-ugarsku nagodbu iz 1867. godine, od navedene godine do 1918. godine koristi se naziv Austro-Ugarska Monarhija. Ipak se treba navesti da se od spomenute nagodbe zapadni dio Monarhije nazivao i Cislajtanijska, kao i kraljevine i zemlje zastupane u Carevinskom vijeću, a istočni dio, to jest Zemlje krune Sv. Stjepana Translajtanijska, kao i Ugarskom.

⁴ Budak, Neven; Krušelj, Željko; Strecha, Slavko. Habsburzi i Hrvati. Zagreb: Srednja Europa, 2003. Str. 5–7, 24, 36, 43, 86–87, 118–119, 157; Freivogel, Zvonimir. Austrougarska vojska u Prvom svjetskom ratu. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o., 2014. Str. 14; Horel, Catherine. Vojnici između nacionalnih fronti: Ukidanje Vojne krajine i razvoj Kraljevstva ugarskog domobranstva u Hrvatskoj i Slavoniji 1868. – 1914. / prevela Ivana Cvijović Javorina. Zagreb: Centar za komparativnohistorijske i interkulturne studije, FF-press, 2015. Str. 44; Johnston, William M. Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest 1848. – 1938. / preveo Janko Paravić. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1993. Str. 17–18; Judson, Pieter M. Povijest Habsburškog Carstva / prevela Karmela Cindrić. Zagreb: Sandorf, 2018. Str. 7, 105, 296.

⁵ Putovao je diljem Habsburške Monarhije, odnosno Austro-Ugarskom Monarhijom od 1867. godine, pa tako i Trojednom Kraljevskom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom. Osim što je Zagreb posjetio nekoliko puta, i na prostoru ranonovovjekovne Slavonije boravio je nekoliko dana ili samo prolazio tijekom različitih putovanja kroz Požešku i Virovitičku županiju. Više u: Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161–162; Njegovo Veličanstvo kralj u Požegi // Pozor 209 (ponedjeljak, 14. 9. 1885.); Previšnje putovanje Njegova ces. i kr. apoštolskoga Veličanstva k vojničkim vježbama u Belovar // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.); Budak, Neven. Nav. dj., str. 142, 159, 167; Johnston, William M. Nav. dj., str. 39; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 270, 378; Šimetin Šegvić, Filip. Monarhijske stvari: na trgovima srednjoeuropske materijalne kulture s kraja 19. stoljeća – slučaj posjeta Zagreba Franje Josipa I. 1895. godine // Pro Tempore 12 (2017), str. 76–77; Šimetin Šegvić, Filip. Patriotizam i bunt: Franjo Josip I. u Zagrebu 1895. godine. Zagreb: Srednja Europa, 2014. Str. 68–69.

⁶ Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161–162; O manevrili u okolici belovarskoj // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.); Previšnje putovanje Njegova ces. i kr. apoštolskoga Veličanstva k vojničkim vježbama u Belovar // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.)

⁷ Borošak Marijanović, Jelena, ur. Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2011; Freivogel, Zvonimir. Nav. dj., 2014; Göricke-Lukić, Hermine. Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije, Osijek: 15. – 20. stoljeće, katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 1993. Str. 129, 136; Horel, Catherine. Nav. dj., 2015; Ivanković, Grgur Marko. Secesijski predmeti u zbirkama povijesnog i numizmatičkog odjela Muzeja Slavonije. // Numizmatičke vijesti 8-9 (1957), str. 16; Mimik, Ivan. Medalja u Hrvatskoj: 1700. – 1900. katalog izložbe. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 1981. Str. 10–11, 13.

⁸ Podatke o predmetima koji su dio navedenih zbirki možemo pronaći u inventarnim knjigama i knjigama ulaska. Više u: Muzej Slavonije, Osijek, Historijski odjel, Knjiga inventara I.; Muzej Slavonije, Osijek, Historijski odjel, Knjiga inventara III.; Numismat. Inventar Slob. i Kr. grada Osijeka I.; M-1: Medalje, plakete, jubilarni novac; Muzej Slavonije (MSO) Knjiga ulaska 6. (1976. – 1981.); Knjiga ulaska 8. (1983. – 1988.); Knjiga ulaska (1997. – 2000.).

koja se čuva u knjižnici Muzeja Slavonije možemo istaknuti Narodne novine, Obzor, Vjesnik županije Virovitičke i Die Drau.⁹ Na temelju svega navedenoga opisat će se i kako je tadašnji tisak prenosio informacije o pripremama dočeka vladara Franje Josipa I., njegov put tijekom vojnih vježbi u okolici Bjelovara i Donjeg Miholjca. Također će se i usporediti što su pojedine novine više naglašavale, to jest koliko su pisale o vladaru, a koliko o drugim sudionicama i samim vojnim vježbama.

NJEGOVO CES. I KR. APOŠTOLSKO VELIČANSTVO FRANJO JOSIP I.¹⁰

Uspoređujući korištenu literaturu, možemo uočiti da je Franjo Josip I. odgajan u dijelovima vladajućih krugova na Bečkom dvoru u smjeru predodređenosti za vladara i čelnika jedne od najdugovječnijih europskih dinastija.¹¹ Rođen je u vrijeme kada je vladar Habsburške Monarhije bio njegov stric Ferdinand I. On je doživljavao kao manje inteligentna osoba s ograničenim sposobnostima. U takvim obiteljskim okolnostima nećak Franjo Josip odgajan je i usmjeravan za buduće preuzimanje prijestolja.¹² Uvjeti su za potonje prema mišljenju Bečkog Dvora omogućeni tijekom mjeseci kada su podizani ustanci diljem Europe protiv vladajućih dinastija. Osim ustanka i revolucije u dijelovima Ugarske, Lombardije i u gradovima su se događali ustanci protiv dinastije, pa tako i u Beču. Tijekom jedne od opsada Beča i vojni čelnici poput kneza Windischgratza zagovarali su promjenu

čelne osobe dinastije i samim time Habsburške Monarhije. Za razliku od političkih krugova iz dijelova Monarhije među kojima se ističu oni iz Ugarske koji su čak zagovarali smjerenjivanje dinastije i nezavisnost Ugarske spomenuti su vojni krugovi stajali uz ideju apsolutizma i centralizam. U takvim političko-vojnim okolnostima abdicirao je Ferdinand I., a na prijestolje došao je Franjo Josip I. u Olomoucu 2. prosinca 1848. godine.¹³ Sljedećih šezdesetak godina vladar Franjo Josip I. bit će na čelu Monarhije koja će zbog kombiniranih unutarnjih i vanjskih utjecaja promijeniti strukturu i ustanoviti naziv 1867. godine. Ovisno o mogućnostima i afinitetima političkih krugova u različitim dijelovima Habsburške Monarhije, a od navedene godine Austro-Ugarske Monarhije, vojsci, promišljenosti i prilagodljivosti vladara i Bečkog dvora uvodit će se diktature, apsolutizam, ustavi, sazivati i raspuštati pojedini krunski ili pokrajinski parlamenti. Unatoč vojnim porazima tijekom 1860-ih godina, unutarnjim političkim silnicama, osobito u dijelovima ugarske političke elite, pa i javnosti koji su koketirali i s idejama iz revolucionarne 1848. i 1849. godine, Monarhija se održavala na čelu s Franjom Josipom I. uz pomoć činovništva i vojske.¹⁴ Navedenom je itekako pripomogla i propaganda u čijem je središtu bio lik i djelo vladara. Ona je tijekom stoljeća bila uobičajena, a s razvojem novinarstva, tiska, već spominjane prometne povezanosti, bržih i lakših putovanja, kao i brže manufakturne i industrijske proizvodnje predmeta za svakodnevnu upotrebu povećavale su se mogućnosti promocije vladara. Primjeri opisanog procesa nalaze se i u zbirkama u Muzeju Slavonije. Mogu se istaknuti lepeze, šalice i privjesci na kojima se nalazi lik Franje Josipa I.¹⁵ Osim uobičajenog praćenja putovanja vladara i drugih članova dinastije još su više dolazile do izražaja obljetnice krunjenja, desetljeća vladavine i proslave vladareva rođendana u tadašnjim tiskanom medijima. Brojne su tiskovine prenosile informacije i opise navedenih događanja neovisno o tome tko ih je izdavao i koliko su često izlazile. Ovisno o mogućnostima pojedinih tiskovina uz pojedini članak prikazivala se i slika Franje Josipa I. Možemo navesti nekoliko primjera, od kojih je jedan članak pod naslovom „U slavu 60-godišnjice vladanja Njegovog c. i kr. apost. Veličanstva Franje Josipa I.” u Vjesniku županije Virovitičke od 1. prosinca 1908. godine (Sl. 1.). Na slici je prikazan vladar u mladim danima i u vremenu pisanja članka. Drugi se primjer nalazi u istoj tiskovini u članku „Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I.” od 12. rujna 1901. (Sl. 2.).¹⁶

⁹ Tijekom 1888. i 1901. godine Narodne novine izlazile su u Zagrebu. Korišteni brojevi iz 1888. godine uređivali su se u uredništvu i tiskari u Ilici br. 39, pri čemu su odgovorni urednici bili M. Zec i I. Hörer. Za vrijeme vojnih vježbi u Donjem Miholjcu brojevi su uređivani u Frankopanskoj ulici br. 26. Novine Obzor imale su uredništvo u Gundulićevoj ulici br. 18 u Zagrebu, a tijekom korištenih brojeva urednik je bio Josip Pasarić. Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života bio je list Virovitičke županije čiji je jedan od urednika bio Martin Dragolić. Tijekom korištenih brojeva iz 1900. i 1901. godine list je uređivao Edvard Kríž, Mato Vuksan bio je urednik u korištenim brojevima iz 1905. godine, dok je Milan Bosanac bio urednik u brojevima iz 1908. godine. Uredništvo se navedenih godina nalazilo u Ružinoj ulici br. 13. i u Županjskoj ulici u Osijeku. Die Drau: Organ für Politik und Volkswirtschaft bio je politički list čiji su jedni od urednika bili i Gustav Wagner i Jakob Frank. Julije Pfeiffer uređivao je Die Drau tijekom korištenih brojeva. Više u: Vinaj, Marina. Povijest osječkih novina 1848. – 1945. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1998. Str. 11–12, 42.

¹⁰ Pojam cesar ili česar koji možemo pronaći i u pisanim izvorima iz 19. stoljeća i početka 20. stoljeća dolazi od latinske riječi Caesar i hrvatski je naziv za vladara. To je bio naziv za vladara Svetog Rimskog Carstva njemačke narodnosti, a od 19. stoljeća i za austrijskog cara. U korištenim novinskim člancima u povodu vojnih vježbi u okolici Bjelovara 1888. godine i u okolici Donjeg Miholjca 1901. godine može se uočiti napisano oslovljavanje vladara Austro-Ugarske Monarhije. Ono je u punom obliku glasilo „Njegovo cesarsko i kraljevsko Veličanstvo”. Autori su znali u pojedinim člancima pisati i skraćenu verziju „Njegovo Veličanstvo”. Više u: K putu Njegovoga Veličanstva // Obzor 208 (utorak, 11. 9. 1888.); Previšnje putovanje Njegovoga ces. i kr. apoštolskoga Veličanstva k vojničkim vježbama u Belovar // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.); Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161–162; Mirmik, Ivan, ur. Numizmatički priručnik i rječnik. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 2011. Str. 249.

¹¹ Franjo Josip I. rođen je 18. kolovoza 1830. godine u Schönbrunnu, a umro je 22. studenoga 1916. godine u Schönbrunnu. Došao je na čelo Habsburške Monarhije 2. prosinca 1848. godine. Nakon reformiranja Monarhije i proglašenja Austro-Ugarske Monarhije okrunjen je sa suprugom Elizabetom za kralja Ugarske, odnosno Zemlje krunice Sv. Stjepana 8. lipnja 1867. godine. Sa spomenutom Elizabetom, bavarskom princezom koja je bila u rodu s vladarevom majkom Sofijom, stupio je u brak 23. travnja 1854. godine. Imali su četvero djece, među kojima se ističe sin Rudolf koji je neko vrijeme bio prestolonasljednik, pa je i išao u tome svojstvu s ocem na vojne vježbe oko Bjelovara u rujnu 1888. godine. Više u: K dolazku Njegovoga Veličanstva u Bjelovar // Obzor 206 (petak, 7. 9. 1888.); Budak, Neven. Nav. dj., str. 151; Johnston, William M. Nav. dj., 40; Judson, Pieter M., Nav. dj., str. 184, 272–273, 296.

¹² Budak, Neven. Nav. dj., str. 124–125, 131; Johnston, William M. Nav. dj., str. 39; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 251.

¹³ Budak, Neven. Nav. dj., str. 134, 142; Judson, Pieter M. Nav. dj., 251.

¹⁴ Budak, Neven. Nav. dj., str. 7, 43–44, 151, 156–157; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 255–257, 296.

¹⁵ Muzej Slavonije (MSO), Zbirka keramike, MSO-U-280, MSO-172084 i MSO-172097; Muzej Slavonije (MSO), Zbirka modnog pribora, MSO-U-1385 i MSO-U-1386; Muzej Slavonije (MSO), Zbirka nakita, MSO-209550; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 272–273.

¹⁶ Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161; U slavu 60-godišnjice vladanja Njegovog c. i kr. apost. Veličanstva Franje Josipa I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 23 (utorak, 1. 12. 1908.), str. 227.

Oljena lista jest:
 godišnje . . . 8 K.
 polgodišnje . . . 4 K.
 četvrgodišnje . . . 2 K.
 Pojedini brojevi 20 f.
 Seljaci polovicu.
 Nefrankirani listovi ne primaju se.
 Rukopisi ne vraćaju se.
 izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca

VJESNIK

ŽUPANIJE VIROVITIČKE.

List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života.
XVII. točak.

Oglas

primaju se te se uvrćuju po peti retku 30 f., pri višekratnom nvrštenju znatni popust.

Uredništvo i uprava nalazi se u Osijeku, gornji grad, Županijska ulica.

U Osijeku, 1. prosinca
Uređuje: MILAN BOSANAC.
1908.
Broj 23.

U slavu 60-godišnjice vladanja Njegovog c. i kr. apost. Veličanstva Franje Josipa I.

Kad kralj naš mogo b' ko što On bi hteo.
 Kad željam dragog puka Svoga želju
 Žrtvovat Svoju ne bi milost imo,
 Tad On bi ovu šestogodišnjicu
 Pod veo skrajnjeg blagog mira sveo.
 Nijedan pjesnik svoga kralja slavu
 Na glas bo svjetu dao ne bi. Brana
 Za čarno djelo skrila b' moć umjeća.
 Vascjelog puka ljubav i lojalnost
 Oduška naći ne bi nikad smjela.
 Ko šest punih uprav brižnih ljeta
 Štitom države mudro ravnat znade,
 Tog sjaj na zemlji zanjet ne mož' više.
 Ko tisuć rječi raznog lika, glasa
 Od mudrih, ludih, vjernih, zloča shvati.
 Tog nij' u stanju nikoj govor smesti —
 Ma s mednih usta poj: jer sudbom bijen,
 Al vraćen Njeg' ve duše mir, ne pozna
 Tren smješka čerez tašte slave svjeta.
 Očutit takvo srce kadro j' samo
 Dah mira, mrzeć čor-lojalnost. Za to,
 Kad kralj naš mogo b' ko što On bi hteo,
 Tadtakav proglas Svom žiteljstvu b' spleo:
 „Kad vi želite slavljem zasut Mene,

Po sudu Mom, skrovišta rjeste svoja
 Ne s nakiti, a praštam i poklonstva,
 Već vršte zbiljski svako dane ljeta
 Ko Ja ih vrših iakom voljom šeset
 Po snazi dužnost. Svak odvažno, zloču
 Uz samoodricanje bježeć, reci:
**Od mene dalje nek je čin il miso
 Il slovice jedno, koje — god'ne ove —
 Iz ljubavi za dom naš ne zavre!** —
 Da, to bi bilo slavlje čistih srea,
 Ne sjajnost bajne trenutačne mašte
 Ko zlatom divno rukom vezen čilim,
 Što razdor kleti skrivat zna u sebi.
 Kad dakle svako to b' izvadjat hteo
 Kroz god'nu samo jednu, — toga dana, —
 Kad pre šezdeset mlad još ljeta teških
 U ruke uzeh moćno žezlo kralja,
Avstrougarska sva bi bila stalno
 U svom cvatu kraj neiscrpnih snaga
 Svojih razdragana, kroz milost Tvorca,
Da nij' inata, koje s' trenjem troše!
 Kad kralj naš takav glas bi puku dao,
 Kad On bi mogo ko što b' najrad hteo,
 Tad proveo bi Svoj spomendan rjetki

U mirnom gaju krasnog visogorja
 Okružen samo blag od primih Svojih
 I prošlih slika . . . Tu bi srce Njeg'vo
 Uzvišenijim čutilo se morda,
 Kad Sam bi skroz ne prepoznat mogo
 Ko drug uz druga mješte svete službe
 Na vel'ku slavu klečat On i prosit
 U crkvi staroj zabitnoga sela
 U sred seljaka, hvaleć Tvorcu oni —
 Ka nebu dižuć svoje marne ruke —
 Na darku, što im draga zemlja dade
 Ko naknadu za znojni trud ratara,
 Kad stupiv smiren van pod sunce jarko,
 Mališem krjepkim On se zdravio bi,
 Mališem zlatnim, sinkom narodnijem,
 Koji za svog života nado s' ne bi,
 Da kralj mu lišce draga. Dubok umom
 Zagleda kralj u plave oči sinka.
 Ko tila slutnja ovlada Mu dušom:
Iz tih bo sjevnu krasna njoj budućnost! . .
 Zamišljam ja si tako ovo slavije,
 Kad kralj naš mogo b' ko što On bi hteo!

Spisano: Alfred barun Berger (Berliner „Zukunft“).
Preveo: Milan Bosanac.

Sl. 1 Vjesnik županije Virovitičke: List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života 23 (utorak, 1. 12. 1908.),
foto: arhiva Državni arhiv u Osijeku

<p>Cijena listu jest: godišnje . . . 8 K. polgodišnje . . . 4 K. četvrtgodišnje . . . 2 K. Pojedini brojevi 40 F.</p> <p>Nefrankirani listovi ne-primaju se. Rukopisi nevrataju se. Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca</p>	<h1 style="margin: 0;">VJESNIK</h1> <h2 style="margin: 0;">ŽUPANIJE VIROVITIČKE.</h2> <p style="margin: 0;">List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života. X. tečaj.</p>	<p style="text-align: center;">Oglas</p> <p>primaju se te se uvršćuju po petiti retku 20 F., pri višekratnom uvrštenju znatni popust.</p> <p>Uredništvo i otpravništvo nalazi se u Osijeku, gornji grad, Ružična ulica br. 13.</p>
U Osijeku, 12. rujna	Uredjuje: Dr. EDVARD KRIŽ.	1901. Broj 19.

Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I.

naš premilostivi kralj, blagodostojat će prisustvovati ovogodišnjim velikim vojničkim vježbama u okolici Dolnjeg Miholjca — za vrijeme od 12. do 14. o. mj.

Ova vijest o dolasku i boravku Njegova Veličanstva u području naše županije — tim će radosnije odjeknuti diljem virovitičke županije i grada Osijeka, što je Njegovo Veličanstvo blagodostojalo dozvoliti, da mu se presmjerno poklone odaslanstva županije i grada.

Sretnom se i presretnom cijeni naša županija sa gradom Osijekom, što će danas — 12. rujna — doživjet taj znamenit i radostan čas — kad će Njegovo Veličanstvo, naš premilostivi i viteški kralj, stupiti na njeno tlo i primiti njena presmjerna poklonstva.

S nama se raduje i sav narod kraljevina Hrvatske i Slavonije, jer nas veže ne samo zajedništvo srca, već i glavari ovih kraljevina, preuzv. g. Dragutin grof Khuen-Hedervary, kojemu će u dio pasti sreća, da se u ime ovih kraljevina presmjerno pokloni Njeg. Veličanstvu, čim stupi na ovopodručno tlo u Noskovicima!

Od otaca naslijeđena, povjesnički priznana i utvrđena podanička ljubav, vijernost i odanost, koju goji sav narod kraljevina Hrvatske i Slavonije, a po njem i županija virovitička sa sl. i kr. gradom Osijekom — doći će sada opet ovom zgodom do dolična izraza napram uzvišenom i prejasnom nosiocu krune sv. Stjepana, zajedničke nam sa bratinskim narodom kraljevine Ugarske.

Dokazat ćemo i ovom zgodom, da umijemo dočekati i pozdraviti ljubljenog svog Oca i vladara — dokazat ćemo i sada, da smo sinci onog naroda, koji se uvijek odlikovao vjernošću i ljubavlju prama posvećenoj osobi svog kralja — za kog je uvijek pripravan dati sve svoje blago, pa i život svoj!

U tom radosnom oduševljenju našem — neka odjekuje od jednog do drugog kraja ubave naše i starodrevne županije virovitičke te sl. i kr. grada Osijeka —

Živilo Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo, naš premilostivi car i kralj,

Franjo Josip I!

Sl. 2 Vjesnik županije Virovitičke: List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), foto: arhiva Državni arhiv u Osijeku

Opisano se može dopuniti i predmetima iz zbirki u Muzeju Slavonije. Rađene su među ostalim i medalje s njegovim likom u povodu određenog desetljeća vladavine, pa tako i 1908. godine.¹⁷ One se mogu i ubrojiti u nekoliko kontinuiteta vezanih uz Franju Josipa I. od 1848. godine do 1916. godine. Neki su od njih vezani uz spominjani prikaz njegova lika na medaljama i novcu (kovanicama) s napomenom da je prikaz Franje Josipa I. pratio njegovo mijenjanje tijekom godina starenja. Na dostupnim medaljama iz Muzeja Slavonije od 1848. godine do 1870-ih godina možemo uočiti mijenjanje mladolikog lica i glave s postupnim povećanjem obujma brkova i brade. Medalje od 1870-ih godina pa u daljnjim godinama prikazuju lik sa sve izraženijim i svima poznatim zulufima, odnosno zaliscima uz sve manje kose na glavi. To je vidljivo usporedbom medalja na kojima je vladar Franjo Josip I. prikazan 1840-ih i 1850-ih godina pa s početka 1870-ih, vojnih vježbi kod Bjelovara 1888. godine i medalje u povodu aneksije Bosne i Hercegovine 1908. godine.¹⁸ Za razliku od navedenih kada se uspoređuje medalja za hrabrost može se uočiti prestanak promjene prikaza lika vladara. Do 1860-ih godina vidljiva je promjena, a od tada se ne može vidjeti sazrijevanje, odnosno starenje Franje Josipa I.¹⁹ Također se u javnosti kontinuirano promovirao stvoren lik pobožnog vladara. To se prožimalo s višestoljetnim poimanjem obiteljske tradicije iz koje proizlazi njihova dinastija koja ima božanstveno podrijetlo vlasti. U tom se kontekstu i Franju Josipa I. prikazivalo uz različite rituale kao uzora katolicima u Monarhiji, ali i zaštitnika svih ljudi neovisno o vjeri uzmemo li u obzir raznovrsnost naroda i vjeroispovijesti diljem Monarhije. Proučavajući svakodnevni život, do svojih je posljednjih godina živio u jasno isplaniranoj svakodnevici. Ispunjavao je brojne činovničke obveze, što se često u literaturi čitateljima približava opisom njegove dnevne rutine i radnog prostora.²⁰ Još je jedan od važnijih kontinuiteta vezan uz njegov odnos s vojskom.

VOJSKA U VRIJEME FRANJE JOSIPA I.

Vojsku su tijekom stoljeća činili istaknutiji članovi društva poput plemića koji su tijekom srednjeg vijeka doživljavani kao vitezovi. Tijekom kasnog srednjeg vijeka i početkom ranog novog vijeka nastaje promjena. Sve više europski vladari počinju koristiti plaćeničke vojske pa profesionalne vojske koje su u 17. i 18. stoljeću pretvarane u vojske sastavljene i od stanovništva koje je živjelo u pojedinom dijelu države. Tako je došlo do tvorbe seljaka – vojnika na području Vojne krajine u sklopu Habsburške Monarhije. U tim okolnostima vojska se počinje doživljavati kao sredstvo dinastije Habsburg i samim time vladara. To je bilo suprot-

no mišljenju koje su propagirali ugarski revolucionari kako vojska treba služiti naciji. Kako se moglo vidjeti i tijekom desetljeća vladavine Franje Josipa I., vojska je uz potonjeg bila jedan od glavnih temelja Habsburške Monarhije, to jest Austro-Ugarske Monarhije. Navedeni je temelj dobio potvrdu i tijekom gušenja revolucija 1848. i 1849. godine uz napomenu da je ruska vojska pomogla u konačnoj pobjedi protiv ugarske ili bolje rečeno mađarske revolucionarne vojske.²¹ Od 19. stoljeća uz novoosnovanu žandarmeriju, odnosno oružništvo i vojska je bila temelj mira, kao i zajedništva različitih naroda pod jednom dinastijom i vladarom. Naglašavana povezanost vladara Franje Josipa I. i pripadnika svih naroda, kao i vojske zasnivala se na odgoju, obrazovanju u školama, u crkvi, kao i putem već spominjanih tiskanih medija. Najvjerojatnije se povezanost i odanost Franji Josipu I. i dinastiji stvarala uz vojsku. Neovisno o promjenama i reformama koje su se provodile tijekom druge polovine 19. stoljeća, Franjo Josip I. smatrao je da su poslovi uz vojsku posredno ili neposredno vezani uz dvor i njega sama.²² Opisane odnose i značenje vladara možemo primijetiti i u novinskim člancima vezanim uz vojnu vježbu kod Bjelovara 1888. godine. U članku pod nazivom „Dobro nam došao, svietli kralju!” ističe se uz položaj vladara i prijašnji dolazak u Slavoniju: „Povod prev. ovomu posjetu hrvatske zemlje jest onaj isti, koji je pred tri godine gradu Požegi pribavio riedku sreću, da u svojoj sredini može poklonit se ljubljenu vladaru, naime skrb vrhovnoga gospodara vojske za vojnu spremnost i vještinu hrvatsko-slavonskih četa, koje su se ovaj put sakupile na ogled na ubavih plodnih poljanah od Belovara do Darovara.”²³ Potonje se naglašavalo i tijekom vojnih vježbi kod Donjeg Miholjca 1901. godine. U članku „Živio kralj!” naglašava se uz ponovni dolazak Franje Josipa I. i njegova pozicija prema vojsci: „Povod je ovomu Previšnjemu posjetu liepe naše domovine skrb vrhovnoga gospodara vojske za vojnu spremnost i vještinu Njegovih vjernih i hrabrih četa, koje su se okupile u ubavom kraju virovitičke županije na velike manevre...”²⁴

Iako je vojska doživljavana kao jedan od glavnih oslonaca opstanka Habsburške Monarhije, u praksi, to jest u ratovima se u vrijeme vladavine Franje Josipa I. ne može opisati kao pobjednička vojska. Krajem 1850-ih i tijekom 1860-ih godina izgubila je nekoliko ratova, prvo protiv Francuske i Pijemonta, a onda i protiv Pruske i Kraljevine Italije uz sudjelovanje i pojedinih država s prostora budućeg Njemačkog Carstva na jednoj ili drugoj zaraćenoj strani. Prema pojedinim interpretacijama osramočena je i sama dinastija u Bitci kod Solferina 1859. godine jer je na čelu habsburške vojske bio i sam vladar Franjo Josip I. Rat koji je uslijedio sedam godina poslije ponovno je kao i prije dva desetljeća uzdrmao Monarhiju, samo što je nakon njega uslijedio dogovor koji će rezultirati Austro-ugarskom nagodbom i Au-

¹⁷ Muzej Slavonije (MSO), Zbirka zlatnog novca i medalja, MSO-N-11732; Muzej Slavonije (MSO), Zbirka odlikovanja, MSO-P-III-801.

¹⁸ Muzej Slavonije (MSO), Zbirka medalja i plaketa, MSO-N-M-1479, MSO-N-M-4976 i MSO-N-M-4979; Muzej Slavonije (MSO), Zbirka odlikovanja, MSO-P-III-771 i MSO-P-III-784.

¹⁹ Prišter, Boris. Car Karlo I. i njegov doprinos odlikovanjima Austro-Ugarske Monarhije. // Numizmatičke vijesti 59, 70 (2017), str. 263.

²⁰ Budak, Neven. Nav., dj., str. 132–133; Johnston, William M. Nav. dj., str. 64; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 271.

²¹ Budak, Neven. Nav., dj., str. 144; Horel, Catherine. Nav. dj., str. 24.

²² Freivogel, Zvonimir. Nav. dj., str. 16; Horel, Catherine. Nav. dj., str. 134, 169.

²³ Dobro nam došao, svietli kralju! // Narodne novine 208 (54) (utorak, 11. 9. 1888.).

²⁴ Živio kralj! // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

stro-Ugarskom Monarhijom.²⁵ Pregovori koji su se vodili do nagodbe, kao i nakon s ciljem dopunjavanja i sređivanja pojedinih pitanja uključivali su i promjene u vojsci.

Austro-ugarskom nagodbom iz 1867. godine Monarhija na čelu s dinastijom Habsburg i vladarom Franjom Josipom I. dijelila se na dva dijela. U svojevrsnom žargonu austrijski i ugarski dio Monarhije imali su spomenutu zajedničku dinastiju i vladara, ograničene financije, gospodarstvo, zajedničku vojsku i vanjsku politiku. Potonja je uz vojsku bila u domeni vladara uz eventualne dogovore s drugim političkim akterima Dvojne Monarhije tijekom kriznih situacija koje su to zahtijevale.²⁶ Budući da su vojna pitanja nakon što je parlament sastavio i odobrio nagodbu ostala nedorečena, konačno su vladari odlučili uz kompromise zainteresiranih strana da se pokrene postupak vojnih reformi. Nakon mnogih pregovora, pa i predsjedanja Franje Josipa I. na savjetovanjima su usuglašeni afiniteti i zahtjevi. Uz zajedničku vojsku jasno su se formirala dva domobranstva, pri čemu je vladar imao pravo postavljanja čelnih zapovjednika, poput nadvojvode Josipa kojeg je postavio za glavnog zapovjednika Kraljevskog ugarskog domobranstva.²⁷ Dužnost je obavljao do svoje smrti 1905. godine. Zakon o obrani i popratne zakone o domobranstvu i pučkom ustanku Franjo Josip I. potvrdio je u oba dijela Monarhije 5. prosinca 1868. godine. Opisanim su procesom iz 1860-ih godina definirani i novačenja, opća vojna obveza, kao i oružništvo koje je za razliku od vojske bilo u svakodnevnom kontaktu s lokalnim stanovništvom uz neophodne dorade i kompromise tijekom sljedećih desetljeća.²⁸ Na temelju navedenih akata austro-ugarske oružane snage dijelile su se na ratnu mornaricu u sklopu koje je bila dunavska riječna ratna flotila i kopnenu vojsku. Potonju je činilo pješaštvo, konjaništvo, opkopske i opskrbne postrojbe uz topništvo i telegrafsku postrojbu, odnosno vezu.²⁹ Vojni su obveznici ovisno o ždrijebu i potpunosti zajedničke vojske ispunjavali višegodišnju vojnu službu u zajedničkoj vojsci, domobranstvu ili mornarici. Trajanje aktivne službe, kao i pričuvu ovisili su o pripadnosti zajedničkoj vojsci ili domobranstvu. Dok je služba u zajedničkoj vojsci trajala tri godine, u domobranstvu je bilo dvije godine. Bitno je naglasiti da su vojnici koji su bili raspoređeni u zajedničku vojsku još dvije godine služili u domobranstvu uz sedam godina služenja u pričuvi. Tijekom desetogodišnje pričuve u domobranstvu obveznik je pozi-

van na godišnje vježbe, a svake dvije godine na jesenske vojne manevre.³⁰ U vojnim manevrima, odnosno vježbama sudjelovali su različiti rodovi vojske. Važno je spomenuti i da su drugi dijelovi društva sudjelovali u popratnim sadržajima koji se povezuju s vojnim manevrima, osobito kada je njima nazočio i vladar Franjo Josip I. Za povijest Hrvatske svakako su zanimljive već spominjane vježbe kod Bjelovara 1888. godine i Donjeg Miholjca 1901. godine.

PRIPREME ZA DOLAZAK FRANJE JOSIPA I. U POVODU VOJNIH VJEŽBI

Uzimajući u obzir spominjanu propagandu u poglavlju Njegovog ces. i kr. apoštolsko veličanstvo Franjo Josip I., možemo na temelju novinskih članaka interpretirati pripreme u povodu dolaska Franje Josipa I. u Bjelovar i okolice 12. rujna 1888. godine te u Donji Miholjac i okolice 12. rujna 1901. godine.³¹ Također se mogu približiti radnje koje su se provodile u dijelovima Kraljevina Hrvatske i Slavonije kroz koje je Franjo Josip I. prolazio do središta spomenutih zbivanja. Uspoređujući položaj spomenutih mjesta i tijekom puta vladara Franje Josipa I. u rujnu 1888. i 1901. godine, možemo vidjeti kako je do Bjelovara prolazio kroz gradove Koprivnicu i Križevce uz okolna naselja, dok je do Donjeg Miholjca prolazio kroz naselja veličine od nekoliko stotina do oko 1500 stanovnika. Iz toga se razloga mogu komparirati pripreme u gradskim središtima, mjestima gdje je vladar odsjeo s vojnom i civilnom svitom, u selima i u područjima između naselja kroz koja je prolazio s dvorskim vlakovima i kočijama.

Iznesene interpretacije u tadašnjim tiskanim medijima možemo potkrijepiti i u slučaju vladareva dolaska u povodu vojnih vježbi kada je bio u središtu zanimanja u većini novinskih članaka. Korištene dostupne novine iz hemeroteke Muzeja Slavonije trebamo dopuniti i drugim brojevima novina iz drugih javnih ustanova poput Državnog arhiva u Osijeku. Sve u svemu navedeni se fokus na Franju Josipa I. može uočiti i kada samo promatramo nazive novinskih članaka u kojima se govori o pripremama njegova dolaska na prostoru Bjelovarsko-križevačke i Virovitičke županije. Neovisno o izdavaču, jesu li novine lokalne ili regionalne, u većini naslova novinskih članaka iz 1888. i 1901. godine možemo primijetiti spominjanje Franje Josipa I. s varijan-

²⁵ Budak, Neven. Nav. dj., 156–157; Horel, Catherine. Nav. dj., str. 38; Johnston, William M. Nav. dj., str. 56–57; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 257, 286.

²⁶ Budak, Neven. Nav. dj., str. 157; Horel, Catherine. Nav. dj., str. 44; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 296.

²⁷ Zajednička vojska, odnosno Carska i kraljevska vojska bila je rasprostranjena diljem Austro-Ugarske Monarhije i bila izravno pod Ministarstvom rata. Na području Zemalja krune Sv. Stjepana bile su smještene jedinice Kraljevskog ugarskog domobranstva (Honved) u sklopu kojih je djelovalo i Kraljevsko hrvatsko domobranstvo s oružništvom koje je bilo pod ugarskim Ministarstvom zemaljske obrane. Na čelu jedinica domobranstva i oružništva na prostoru Kraljevina Hrvatske i Slavonije većinom su bili Hrvati. Također je i u austrijskom dijelu Monarhije djelovalo zasebno Carsko-kraljevsko domobranstvo (Landwehr).

²⁸ Horel, Catherine. Nav. dj., str. 9, 39, 42–45, 77, 82; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 400.

²⁹ Borošak Marijanović, Jelena. Austro-ugarska vojska. // Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirka Hrvatskog povijesnog muzeja / uredila Jelena Borošak Marijanović. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej. Str. 25–26; Freivogel, Zvonimir. Nav. dj., str. 14–15.

³⁰ Borošak Marijanović, Jelena. Nav. dj., str. 25–26; Horel, Catherine. Nav. dj., str. 51, 81; Judson, Pieter M. Nav. dj., str. 401.

³¹ Bjelovar je bio središte Bjelovarsko-križevačke županije. Potonja se županija oformila spajanjem Križevačke i Bjelovarske županije 1886. godine. Tijekom dolaska vladara Franje Josipa I. i vojnih vježbi Bude pl. Budisavljević bio je veliki župan. U Bjelovaru je bilo sjedište jedne pješačke pukovnije zajedničke vojske od 1871. godine, kao i jedne domobranske pješačke bojne od 1873. godine. Donji Miholjac bio je središte jednog od pet kotareva u sklopu Virovitičke županije. Tijekom dolaska vladara Franje Josipa I. i vojnih vježbi kotarski upravitelj bio je dr. pl. Vuković, a veliki župan Teodor pl. Pejačević. U Donjem Miholjcu bilo je središte popunidbenog kotara u sklopu 78. pješačke pukovnije od 1873. godine i straža oružništva u sklopu drugoga krila iz Osijeka. Više u: Horel, Catherine. Nav. dj., str. 76; Pojić, Milan. Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868. – 1914. // Arhivski vjesnik 43 (2000), str. 153, 157–158, 163; Vranješ-Šoljan, Božena. Županijski uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1881. – 1918.). // Hrvatske županije kroz stoljeća / uredio Franko Mirošević. Zagreb: Školska knjiga, 1996. Str. 102, 108.

tama riječi „Njegovo Veličanstvo”.³² Osobito se u člancima iz 1888. godine ističe naslov „K dolazku Nj. (ili Njegovoga) Veličanstva u Bjelovar (ili Belovar)”.³³ Također se u naslovima mogu primijetiti i riječi poput „kralj”, odnosno „König”. Kada promatramo članke vezane uz pripreme dočeka Franje Josipa I., navedena se vladarska titula spominje u gotovo svim korištenim novinama. To su Die Drau, Narodne novine, Obzor, Vjesnik županije Virovitičke.³⁴

Prije iznošenja opisa ukrašavanja područja u povodu dolaska Franje Josipa I. sa svitom, pripreme deputacija, kao i općenito organizacije potrebno je osvrnuti se na članak pod nazivom „Medalje-spomenice”.³⁵ Na temelju navedenog članka, dostupnih podataka iz inventarne knjige iz Muzeja Slavonije, kao i muzejskih predmeta iz Zbirke medalja i plaketa možemo opisati uobičajene medalje – spomenice koje su se pripremale prije vojnih vježbi. U slučaju vojnih vježbi kod Bjelovara iz 1888. godine i prije dolaska vladara čiji je lik bio na aversu spomenutih medalja. U Narodnim novinama opisuje se kako je rezbar Josip Radković³⁶ na osnovi dozvole Zemaljske vlade izradio medalje u povodu dolaska vladara Franje Josipa I. u bečkoj carskoj ljevaonici. Uz opis medalja koje dolaze s narodnom ili crno-žutom vrpcom spominje se da su dostupne od bakra, mjedi, srebra i zlata te da se mogu kupiti u Zagrebu kod Josipa Radkovića i u Bjelovaru kod trgovca Tuškana. Na kraju se navodi da su: „vrlo ukusne spomenice na radostan događaj, možemo te medalje svakome preporučiti”.³⁷ Zahvaljujući daru Karla Franje Nubera iz 1900. godine u spominjanoj Zbirci medalja i plaketa trenutačno su dostupne za istraživanje dvije medalje iz 1888. godine.³⁸ Sličnog su sadržaja, a razlika je u materijalu od kojega su načinjene. Za medalju pod Inv. br. MSO-N-M-1479 (Sl. 4.) navodi se u inventarnoj knjizi da je načinjena od bakra, a prema naknadnim procjenama zapisano je da je od bronce, odnosno bakrena slitina.³⁹ Za drugu

medalju pod Inv. br. MSO-N-M-1670 (Sl. 3.) zapisano je u inventarnoj knjizi da je od mjedi (žute).⁴⁰

Sl. 3 Medalja Franjo Josip I. Velike vojne vježbe u Hrvatskoj, Josip Radković, 1888. godina, Austro-Ugarska Monarhija, mjed (žuta), rips, konac, kovanje, šivanje, ϕ 3,3 cm, Muzej Slavonije, MSO-N-M-1670, foto: Kristijan Wolf

³² K boravku Njeg. Veličanstva u Bjelovaru // Narodne novine 203 (54) (4. 9. 1888.); K dolazku Njegovoga Veličanstva u Bjelovar // Obzor 205 (četvrtak, 6. 9. 1888.); K dolazku Njegovoga Veličanstva u Bjelovar // Obzor 206 (petak, 7. 9. 1888.); K putu Njegovoga Veličanstva // Obzor 208 (utorak, 11. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo u Dolnjem Miholjcu // Narodne novine 204 (67) (petak, 6. 9. 1901.); Posebni vlakovi prigodom dolaska Njeg. Veličanstva // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (12. 9. 1901.), str. 164; Putni program Njegova Veličanstva // Narodne novine 204 (67) (petak, 6. 9. 1901.).

³³ K dolazku Njegovoga Veličanstva u Bjelovar // Obzor 205 (četvrtak, 6. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Obzor 208 (utorak, 11. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Bjelovar // Narodne novine 204 (54) (srijeda, 5. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 207 (54) (ponedjeljak, 10. 9. 1888.).

³⁴ Der König in Slavonien // Die Drau: Organ für Politik und Volkswirtschaft 108 (34) (10. 9. 1901.), str. 4; Dolazak Njegova c. i kr. ap. Veličanstva // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (12. 9. 1901.), str. 162; Kralj u Hrvatskoj. Zdrav da si nam kralju i gospodar! // Obzor 207 (ponedjeljak, 10. 9. 1888.); Živio kralju! // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

³⁵ Medalje-spomenice // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.).

³⁶ Josip Radković (3. 3. 1860. – 19. 12. 1924.) bio je poznati rezbar koji je osnovao jedno od poznatijih rezbarskih poduzeća u Zagrebu i u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Poznat je po signiranju svojih djela, pa tako i medalje iz 1888. godine. Više u: Mandl, Dragutin. Nav. dj., str. 15–17.

³⁷ Medalje-spomenice // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.).

³⁸ Karlo Franjo Nuber jedan je od osnivača i istaknutijih donatora Muzeja Slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, današnjeg Muzeja Slavonije. Više u: Grubišić, Ante; Ivanković, Grgur Marko. 125 godina Muzeja Slavonije u Osijeku. Osijek: Muzej Slavonije, 2002. Str. 12–13.

³⁹ Bronca nastaje miješanjem bakra i kalaja, kositra. U slučaju izrade brončanih medalja sastoji se od 90 – 98 % bakra i 2 – 10 % cina (kalaja, kositra). Više u: Mirmik, Ivan. Nav. dj., str. 235, 246.

⁴⁰ Knjiga darova broj 4. (1900., zapis C. F. Nuber); Numismat. Inventar Slob. i Kr. grada Osijeka I., Muzej Slavonije, MSO-N-M-1479 i MSO-N-M-1670; Göricke-Lukić, Hermine. Nav. dj., str. 129.

Medalja je okrugla oblika s alkom i ukrasnom vrpcom. Vrpca je u obliku zastave, ukrašena crvenom, bijelom i plavom vodoravnom linijom.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori, poprsje, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima FRANJO JOSIP I. Polukružno se u donjem i srednjem dijelu proteže lovorov vijenac.

RV. – plitki reljef. Polukružno se u dvostrukom linijskom obrubu nalazi natpis na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima U SPOMEN VELIKIH VJEŽBA U HRVATSKOJ 1888. U donjem je dijelu istog obruba ime i prezime autora na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima JOSIP RADKOVIĆ, pri čemu je između imena i prezimena zvijezda sa šest krakova. U sredini se polja s ornamentima biljnog podrijetla nalazi i prikaz grba Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s krunom sv. Stjepana.

Sl. 4 Medalja Franjo Josip I. Velike vojne vježbe u Hrvatskoj, Josip Radković, 1888. godina, Austro-Ugarska Monarhija, bakar, kovanje, ϕ 3,3 cm, Muzej Slavonije, MSO-N-M-1479, foto: Kristijan Wolf

Medalja je okrugla oblika.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori, poprsje, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima FRANJO JOSIP I. Polukružno se u donjem i srednjem dijelu proteže lovorov vijenac.

RV. – plitki reljef. Polukružno se u dvostrukom linijskom obrubu nalazi natpis na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima U SPOMEN VELIKIH VJEŽBA U HRVATSKOJ 1888. U donjem je dijelu istog obruba ime i prezime autora na latinici i hrvatskom jeziku s tiskanim slovima JOSIP RADKOVIĆ, pri čemu je između imena i prezimena zvijezda sa šest krakova. U sredini se polja s ornamentima biljnog podrijetla nalazi i prikaz grba Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s krunom sv. Stjepana.

Uz navedeni članak o medaljama – spomenicama od 1. rujna 1888. godine objavljeni su i članci s detaljima o priprema za dolazak vladara Franje Josipa I. i vojske. Ističu se opisi ukrašavanja urbanih središta poput Koprivnice i Križevaca uz Bjelovar koji se spremao za dolazak i boravak vladara, predstavnika civilnih vlasti i vojnih lica. U Koprivnici su u prvom redu kitili kolodvor jer je prema planu dvorski vlak trebao proći u ranim jutarnjim satima prilikom puta prema Bjelovaru, a u kasnim večernjim satima pri povratku iz Bjelovara. Kao i kod drugih središta i u Koprivnici je određen odbor za doček unatoč napominjanoj činjenici o brzom prolasku. Odbor je u skladu s važnosti događaja, odnosno kako su naveli u proglasu građanstvu i stanovništvu slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice „historički događaj”, iznio i upute o ponašanju. U njima se među ostalim i napomenulo: „... čim sa kolodvora bude dan znak o dolasku dvorskoga vlaka; paliti će se iz mužarah, a prisutnici će uzključiti ‘živio’ dati oduška svojem lojalnomu čučenju... Za vrijeme dok bude dvorski vlak gradskim teritorijem prolazio, zvoniti će zvona na svih crkavah. Grad imade na 12, 13, 14. rujna ostati nakićen sa barjaci...”⁴¹ Osim što je pripreman i ukrašavan kolodvor u Križevcima gdje je planiran dolazak dvorskog vlaka, nakon čega je trebalo uslijediti vladarevo putovanje cestama na relaciji od Križevaca do Bjelovara, kićeni su i brojni putovi te prostori uz željeznicu diljem Bjelovarsko-križevačke županije. Isticalo se kako će barjaci biti obješeni na stupovima, a da se u Križevcima i Bjelovaru planira postaviti paviljone i slavoluke. Pojedini su paviljoni i slavoluci ukrašavani znakovljem tadašnje Austro-Ugarske Monarhije, kao i Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Zamišljali su ih prije dolaska vladara Franje Josipa I. kao mjesta gdje će se organizirati dobrodošlica, pozdravna svečanost i druženje, a što je na kraju i učinjeno u Križevcima, Bjelovaru 1888. godine i Donjem Miholjcu 1901. godine.⁴²

⁴¹ K dočeku Nj. Veličanstva // Narodne novine 208 (54) (utorak, 11. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 207 (54) (ponedjeljak, 10. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Obzor 208 (utorak, 11. 9. 1888.).

⁴² Carski manevri // Narodne novine 201 (67) (utorak, 3. 9. 1901.); Doček u Lepavini i Križevcima // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); K boravku Njegova Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.); K boravku Njeg. Veličanstva u Bjelovaru // Narodne novine 203 (54) (utorak, 4. 9. 1888.); K

Sličnosti oko ukrašavanja središta za koje se napominjalo kako će biti mjesto boravka vladara, kao i putova kojima je vladar trebao prolaziti možemo primijetiti i u novinskim člancima u vezi s dolaskom Franje Josipa I. na vojne vježbe kod Donjeg Miholjca 1901. godine. Također se ukrašavao miholjački kolodvor, putovi s barjacima od Noskovaca do Donjeg Miholjca, uređivane su kuće, popravljani pločnici, uređivani mostovi i stupovi, podizani su uobičajeni slavoluci i pripremani dvorac i ostale zgrade u kojima su trebali boraviti visoki gosti.⁴³ U oba su slučaja, i 1888. i 1901. godine prije dolaska Franje Josipa I. došli pojedinci koje je zadužio Dvor da prilagode prostor vladareva boravka. U Bjelovaru je zagrebačka tvornica Sachs bila zadužena za uređivanje prostorija, pri čemu je prema navodima iz Narodnih novina prevezeno dvorsko pokućstvo s pomoću 85 kola.⁴⁴

Uz opisane pripreme prostora i naglašavanje potrebe za što svečanijim dočekom vladara mogu se uočiti i novinski članci u kojima se opisuju planirane deputacije. Uspoređujući brojnost planiranih deputacija u Bjelovaru i u Donjem Miholjcu, može se uočiti da je u Bjelovaru sudjelovalo više izaslanstava. Razlog se pronalazi u Narodnim novinama u povodu dolaska u Donji Miholjac: „Na željezničkoj stanici u Noskovicima primit će Njegovo Veličanstvo deputaciju grada Osieka i virovitičke županije pod vodstvom velikog župana dr. Teodora grofa Pejacsevicha. Drugih deputacija ne će Njegovo Veličanstvo primiti u Slavoniji, jer u Doljnjem Miholjcu nema dovoljno prostora za ukonačenje mnogobrojnih posjetnika...”⁴⁵ Budući da je Bjelovar kao županijsko središte imao veće smještajne kapacitete, planiran je dolazak neusporedivo više izaslanstava. Uz izaslanstvo Bjelovarsko-križevačke županije autori su u Obzoru i Narodnim novinama navodili i da će još doći izaslanstva iz varaždinske, zagrebačke, požeške i virovitičke županije, kao i pojedinih vjerskih zajednica, gospodarskih čimbenika i lokalne uprave. Za pojedina se izaslanstva jasno navodi tko će sve ići u Bjelovar. Na primjeru odluke, odnosno poziva velikog župana Virovitičke županije Teodora pl. Pejačevića možemo uočiti prezimena nekadašnjih vlastelinskih obitelji.

dolazku Nj. Veličanstva u Bjelovar // Narodne novine 204 (54) (srijeda, 5. 9. 1888.); K dolazku Njegovoga Veličanstva u Bjelovar // Obzor 205 (četvrtak, 6. 9. 1888.); Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 170; Priprave za doček Njeg. Veličanstva // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

⁴³ Franjo Josip I. spavao je u kući obitelji Mailath, odnosno u kuriji koju je podignula obitelj Hillebrand von Prandau. Može se uočiti kako u novinama naglašavaju da je Franjo Josip I. boravio i spavao u dvoru ili dvorcu Ladislava Mailatha. Potonji ga je dočekao s drugim lokalnim dostojanstvenicima u Donjem Miholjcu, a prema navodima u Vjesniku trebao ga je i službeno dočekati i pozdraviti kod svojeg dvora u Donjem Miholjcu. Više u: Dolazak Njegova c. i kr. ap. Veličanstva // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 163; Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161–162; Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 171–172; Priprave za doček Njeg. Veličanstva // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

⁴⁴ K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 207 (54) (ponedjeljak, 10. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo u Doljnjem Miholjcu // Narodne novine 204 (67) (petak, 6. 9. 1901.); Priprave za doček Njeg. Veličanstva // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

⁴⁵ Njeg. Veličanstvo u Doljnjem Miholjcu // Narodne novine 206 (67) (ponedjeljak, 9. 9. 1901.).

Oni su te 1888. godine veleposjednici, gospodarstvenici i političari poput članova obitelji Adamović i Pejačević.⁴⁶ Na temelju opisanog primjera o izaslanstvima možemo uočiti jednu od rijetkih razlika vezanih uz pripreme dočeka Njegova Carskog i Kraljevskog Veličanstva Franje Josipa I. u Bjelovaru i Donjem Miholjcu.

SUDIONICI POSJETA FRANJE JOSIPA I. I VOJNIH VJEŽBI

Uz Franju Josipa I. sudionici opisivanih događaja bili su članovi spominjanih deputacija, njegovi domaćini u pojedinom naselju kroz koje je prolazio, kao i u Bjelovaru i Donjem Miholjcu, gosti, lokalno stanovništvo, vojnici, pripadnici oružništva i pojedinih udruženja. Potonji su bili zaduženi za organiziranje i sudjelovanje u priredbama povodom dolaska i boravka vladara, a i dio je brinuo za red i mir prilikom boravka i prolaska dijelovima već spominjanih ruralnih i urbanih naselja. Tijekom dočeka u Koprivnici, Križevcima i na prostoru naselja poput Lepavine, Sv. Ivana Žabna i Markovca okupljalo se stanovništvo koje je pozdravljalo vladara Franju Josipa I. Osim predstavnika općina, kotareva, gradova i županija koji su zaželjeli dobrodošlicu, ističu se vatrogasna i glazbena društva koja su glazbom, a osobito sviranjem kraljevke, dodatno uveličali vladarev dolazak. Tko je sve sudjelovao na dočeku vladara, možemo istaknuti na primjerima opisa dočeka u Lepavini i Križevcima gdje se zadržao nekoliko minuta: „Prev. dvorski vlak sastojeci iz 16 salonskih vagonah, stigao u Lepavinu jutros u 5 sati dok je još bio mrak... gdje je vatrogasna glasba zavrivala kraljevku, a iz bezbrojnih grlah zaori ujedno oduševljeno: ‘Živio!’ Njegovo Veličanstvo, odjeveno uniformom maršalskom izidje iz vagona pregleda vatrogasnu čet... popostav na lepavinskom kolodvoru 3 minuta... Primicanje kraljevskoga vlaka Križevcima najavi pucnjava mužarah i zvonjava zvonah. Vlak uleti u križevački kolodvor točno u 5 sati 30 časovah u jutro. Nasta gromoglasno, oduševljeno klicanje bezbrojnih hiljadah, iz kojeg su se jedva čuli zvuci hymne – gradska glasba svirala...”⁴⁷ Trinaest godina poslije možemo na temelju novinskih članaka uočiti isti obrazac opisivanja ponašanja okupljenog stanovništva i sudionika u naseljima do Donjeg Miholjca. Uz predstavnike regionalnih i lokalnih vlasti okupljalo se na tisuće ljudi od Noskovaca preko Čađavice, Moslavine i Viljeva do Donjeg Miholjca na željezničkim stanicama i uz prugu.⁴⁸ Osim stanovnika navedenih naselja i ljudi iz drugih dijelova Virovitičke žu-

⁴⁶ K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 207 (54) (ponedjeljak, 10. 9. 1888.); K dolazku Njegovoga Veličanstva u Belovar // Obzor 207 (ponedjeljak, 10. 9. 1888.); Poklonstvena deputacija županije virovitičke pred Njegovim Veličanstvom carem i kraljem // Narodne novine 202 (54) (ponedjeljak, 3. 9. 1888.).

⁴⁷ Doček u Lepavini i Križevcima // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); Kralj u Hrvatskoj. (Brzozjavna izvješća „Obzoru”) 209 (srijeda, 12. 9. 1888.).

⁴⁸ Vladar Franjo Josip I. sa svojom pratnjom, gostima i domaćinima putovao je od Noskovaca do Donjeg Miholjca uskotračnom prugom Slavonko-podravsko-željeznicu u vlasništvu obitelji Gutmann. Jedan od braće Gutmann, Vilim službeno je zaželio dobrodošlicu Franji Josipu I. prilikom ulaska u vlak. Bio je i jedan od domaćina u dvorskom vlaku. Više u: Njegovo Veličanstvo u Slavoniji // Narodne novine 210 (67) (petak, 13. 9. 1901.); Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo Franjo Josip I. // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 161–162.

panije dočekali su i pozdravili vladara, njegovu pratnju i goste. Za nekoliko stotina stanovnika iz istočnih dijelova županije, odnosno iz Osijeka i Belišća i okolice organizirani su posebni vlakovi. U Vjesniku županije Virovitičke jasno je naglašeno kada će polaziti iz Osijeka i Belišća za Donji Miholjac, kao i kada će kretati natrag prema navedenim središtima. Također su i stanovnici iz južnijeg našičkog kotara došli na čelu s kotarskim predstojnikom Mihajlovićem. Potonji su pozdravili vladara i dvorski vlak na dionici oko Moslavine.⁴⁹ Osim ljudi koji su ponajprije promatrali dolazak i prolazak vladara ulicama naselja i cestama, odnosno željeznicama, ističu se grupe koje su bile zadužene za stvaranje svečane atmosfere i sudjelovanje u priredbama. Na primjeru održanih svečanosti u Bjelovaru možemo uočiti da su angažirana pjevačka društva iz različitih dijelova Kraljevine Hrvatske poput Bjelovara, Zagreba i Karlovca. Neka su od njih „Dvojnice”, „Kolo”, „Podravec”, „Sloga” i „Zora”. Tijekom pojedinih priredbi pridružila im se i vojna glazba 16. pukovnije te bjelovarski tamburaški sastav.

Svečano se sviranje i pjevanje nije održavalo samo prilikom dolaska vladara na pojedini željeznički kolodvor ili naselje nego i u povodu njegova dolaska. Kao primjer možemo spomenuti koncert u kojemu je sudjelovala većina spomenutih aktera u Bjelovaru: „Dne 11. rujna t. g. kao u oči previšnjega dolazka Njeg. Veličanstva priređuje hrv. pjev. društvo 'Dvojnice' u zajednici sa pobratimskim zagrebačkim pjev. društvom 'Kolom' uz blagohotno sudjelovanje domaće vojničke glazbe 16. pukovnije i bjelovarskoga tamburaškoga sбора u vrtu kod 'Krone' u Belovaru koncert...”⁵⁰ Za razliku od navedenog primjera tijekom dolaska i boravka u Donjem Miholjcu možemo iščitati u novinama kako su za glazbu bila zadužena vatrogasna glazbena društva. Izričito se spominje osječko vatrogasno društvo koje je sviralo kraljevku u Donjem Miholjcu.⁵¹ Potonja je već spominjana da je svirana i 1888. godine, a bila je uobičajena prilikom dolaska Franje Josipa I. diljem Austro-Ugarske Monarhije. Došli su uz osječke vatrogasce i članovi vatrogasnih skupina ili po-

Sl. 5 Fotografija Vatrogasci na carskim manevrima u Donjem Miholjcu, neutvrđeni autor, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, papir, fotografija crno-bijela, 8 x 11 cm, Muzej Slavonije, MSO-182507, foto: Sanja Dušić

⁴⁹ Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 171–172; Njegovo Veličanstvo u Slavoniji // Narodne novine 210 (67) (petak, 13. 9. 1901.); Posebni vlakovi prigodom dolaska Njeg. Veličanstva // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 164–165.

⁵⁰ Dobro nam došao, svietli kralju! // Narodne novine 208 (54) (utorak, 11. 9. 1888.); K dolazku Nj. Veličanstva u Belovaru // Obzor 208 (utorak, 11. 9. 1888.); K boravku Njegova Veličanstva u Belovaru // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.).

⁵¹ Kraljevka ili carevka bila je himna koju je skladao Joseph Haydn u čast cara Franje I. 1797. godine pod nazivom „Bože, čuvaj nam cara, dobrog cara Franju”. Više u: Budak, Neven. Nav. dj., str. 123–124.

jedinci iz Donjeg Miholjca, Našica, Feričanaca, Valpova.⁵² Sudjelovanje vatrogasaca možemo uočiti i na jednoj trenutačno dostupnoj fotografiji iz Zbirke fotografija u Muzeju Slavonije pod Inv. br. MSO-182507 (Sl. 5.). Fotografirani su vatrogasci u spomen na vojne manevre na području Donjeg Miholjca koje je vodilo njegovo Veličanstvo Franjo Josip I. Na crno-bijeloj fotografiji vidljivi su vatrogasci odjeveni u svečane odore kako stupaju ulicom. Mogu se prepoznati i drugi ljudi koji se šecu ili stoje uz ulicu pored kuća, kao i zastava koja je vjerojatno bila jedna od onih koje su služile ukrašavanju Donjeg Miholjca i okolice prema navodima iz različitih novina. Na požutjeloj se poledini fotografije nalazi rukopis na latinici i njemačkom jeziku.⁵³

Kada se uspoređuju novinski članci iz 1888. i 1901. godine, može se uočiti da su vatrogasci bili jedni od ključnih pripadnika društva u povodu dobrodošlice i proslave dolaska Franje Josipa I. Oni su bili i jedni od sudionika mnogih dvoreda, to jest špalira prilikom prolaska vladara i pratnje na željezničkim kolodvorima i ulicama. Također možemo iščitati na temelju članka iz Vjesnika od 1. listopada 1901. da su se u Donjem Miholjcu pod vodstvom kotarskog suca Lenčeka brinuli i za red u suradnji s pojedincima iz građanstva, a što je bio slučaj i u Križevcima, Bjelovaru i okolici 1888. godine. Prema svemu navedenom bili su svojevrsna pomoć oružništvu čiji su pripadnici došli u Donji Miholjac iz različitih dijelova Kraljevina Hrvatske i Slavonije.⁵⁴ Ovisno o vremenu prolaska vladara i dostojanstvenika, kao i provođenju vojnih vježbi raspoređivani su u Donjem Miholjcu i okolici, pa tako i kod dočeka vladara i gostiju u Noskovicima s ljudima – dobrovoljcima iz Slatine na čelu sa satnikom Schwarzom. Pazili su na red među ljudima, kojih se prema procjeni iz Narodnih novina od 14. rujna 1901. okupilo oko devet tisuća iz Slavonije i Ugarske.⁵⁵ Osim stanovništva iz posjećenih naselja ili bliže i dalje okolice, među kojima se u tadašnjim novinama eventualno ističu pojedinci poput kotarskog predstojnika Mihajlovića iz Našica ili učenice i učiteljice⁵⁶, prilikom vladareva posjeta Bjelovaru i okolici često se poimence spominju dostojanstvenici. Osim što su se uobičajeno navodili predstavnici lokalne vlasti, više se

puta pisalo i o razgovorima vladara Franje Josipa I. i biskupa Josipa Jurja Strossmayera.⁵⁷ Tijekom vojnih vježbi 1888. godine jedni od istaknutijih dostojanstvenika bili su tadašnji prestolonasljednik Rudolf i prestolonasljednik Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije, princ od Walesa, budući kralj Edvard VII. U Donjem Miholjcu i Göröcsönyju umjesto spomenutih bili su austrougarski prestolonasljednik Franjo Ferdinand i rumunjski prestolonasljednik Ferdinand. Kao i Franju Josipa I. i njih su dočekivali ban Károly Khuen-Héderváry, koji je s njima provodio vrijeme tijekom različitih svečanosti i dobrodošlica u Križevcima i Bjelovaru 1888. godine i u Noskovicima i Donjem Miholjcu 1901. godine. Već spominjani veliki župani Bjelovarsko-križevačke županije Bude pl. Budisavljević s predstavnicima kotareva, općina i gradova 1888. godine, kao i veliki župan Virovitičke županije Teodor pl. Pejačević s predstavnicima 1901. godine zaželjeli su dobrodošlicu i poštovanje gostima, a odanost uz hvalospjeve vladaru Franji Josipu I. Najčešće se to održavalo na kolodvorima, trgovima ili na prostoru uz zgrade poput Mailathova dvora, gdje su se i družili na dvorskom objedu.⁵⁸ Vadar Franjo Josip I., osim što je prilikom opisanih posjeta primao dobrodošlice i zahvale od lokalnog stanovništva i pojedinaca, pokazao je zahvalu darivanjem pojedinih domaćina. Na temelju zasluga i usluga odlikovao je bana Khuen-Héderváryja, a darovao prstenje kotarskom predstojniku Winkleru, iglu županijskom perovodi Trnskom i drugima slične poklone 1888. godine. Slične je poklone davao i 1901. godine.⁵⁹ Uz sve navedene aktere u pojedinim se novinskim člancima, kao i na medaljama u povodu vojnih vježbi u Donjem Miholjcu ističe vojska ili pojedini pripadnici uz neizostavnog vladara Franju Josipa I.

VOJSKA TIJEKOM VOJNIH VJEŽBI

Kako je već spominjano, vojska je bila jedan od temelja Austro-Ugarske Monarhije. To se može vidjeti i prema pisanju u novinama koje se čuvaju u Muzeju Slavonije. Oni su uz Franju Josipa bili u središtu zanimanja javnosti prilikom vojnih vježbi u okolici Bjelovara 1888. godine. Ovisno o mogućnostima, potrebama i planu koji se može donekle interpretirati možemo opisati kada su pojedini dijelovi vojske dolazili i sudjelovali u vojnim vježbama. Na području Bjelovarsko-križevačke županije, na prostoru od Bilogore do

⁵² Doček u Lepavini i Križevcih // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 172–173; Njegovo Veličanstvo u Slavoniji // Narodne novine 210 (67) (petak, 13. 9. 1901.).

⁵³ Muzej Slavonije (MSO), Knjiga ulaska 8. (16. 2. 1987.); Muzej Slavonije (MSO), Zbirka fotografija, MSO-182507.

⁵⁴ Tijekom boravka Franje Josipa I. u Donjem Miholjcu spominjalo se da je bilo oko 140 oružnika uz takozvane agente iz austrougarskih središta poput Budimpešte, Zagreba, Pečuha i Zemuna. Uz uobičajene oružnike potrebni su bili i takozvani bojni oružnici koji su se trebali brinuti za red na prostoru gdje su se održavale vojne vježbe. Oni su morali proći poseban tečaj za navedenu dužnost. Više u: K velikim manevrima // Narodne novine 207 (67) (utorak, 10. 9. 1901.); Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 173.

⁵⁵ Doček u Lepavini i Križevcih // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 172–173; Njegovo Veličanstvo u Slavoniji // Narodne novine 211 (67) (subota, 14. 9. 1901.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru // Narodne novine 213 (54) (ponedjeljak, 17. 9. 1888.).

⁵⁶ „Pred paviljonom pozdravi kralja djevojčica Maca Heruc hrvatskom dobrodošlicom, a učiteljica gospodjica Kiseljak izručit Nj. Veličanstvu krasnu kitu cvieća.” Više u: Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru (Posebna brzojavka Nar. Nov.) // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.).

⁵⁷ Biskup Josip Juraj Strossmayer došao je u Križevce i Bjelovar pozdraviti vladara Franju Josipa I. Potonji je prilikom susreta zamjerio biskupu Strossmayeru što je poslao brzojav u Kijev u povodu 900 godina od pokrštanja Rusa. O njihovoj se raspravi pisalo u novinama diljem Austro-Ugarske Monarhije. Ona je postala poznata u javnosti kao Bjelovarska afera. Više u: Kralj u Hrvatskoj. (Brzojavna izvješća „Obzoru”) // Obzor 209 (srijeda, 12. 9. 1888.); Nj. Veličanstvo kralj biskupu Strossmayeru // Narodne novine 211 (54) (petak, 14. 9. 1888.); Budak, Neven. Nav. dj., str. 165; Karaula, Željko. „Bjelovarska afera” 1888. – pozadina (južo)slavenske ideje i ujedinjenje crkava // Povijest u nastavi 9, 5 (2007), str. 18–20.

⁵⁸ Kralj u Slavoniji // Obzor 210 (petak, 13. 9. 1901.); Njegovo Veličanstvo u Slavoniji // Narodne novine 210 (67) (petak, 13. 9. 1901.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru (Posebna brzojavka Nar. Nov.) // Narodne novine 211 (54) (petak, 14. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru (Posebne brzojavke Nar. Nov.) // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); Karaula, Željko. Bjelovar u memoarima velikog župana Bjelovarske/Bjelovarsko-križevačke županije Budislava pl. Budisavljevića – prijedorski „Pomenci iz moga života” // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja 16, 8 (2009), str. 179.

⁵⁹ Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru (Posebna brzojavka Nar. Nov.) // Narodne novine 211 (54) (petak, 14. 9. 1888.).

Moslavačke gore sudjelovali su i dijelovi zajedničke carske i kraljevske vojske i domobranske vojske. Prema pisanju u novinama od 13. rujna do 14. rujna sudjelovalo je pješaštvo, konjaništvo, topništvo, kao i drugi rodovi u sklopu nekoliko pukovnija, pojedinih brigada s prostora Kraljevina Hrvatske i Slavonije. U člancima se detaljno opisuje razmjesta vojske, njihovo djelovanje, napredovanje, uzmicanje, pa i pucanje iz različitog vatrenog oružja. Pri opisu pojedinog dijela vježbe nije se izostavilo spomenuti i vladara koji je najvjerojatnije većinom jahao zbog bržeg promatranja: „Otduda odjaši Njeg. Veličanstvo u Budinac, kamo bješe upravo prispjela teta sjeverne kolone zapadne vojske, pa kako su se u taj čas pokazale protivničke sile, uzpe se četa sjeverne kolone na visine južno od Budinca. Malo za tim navalise na gospodujuće visove dvije baterije istočne vojske, koje bjehu prije prosule vatru sjeverno od Doljanovca. Malo zatim zahvatiše i oba pješaštva.”⁶⁰ Na čelu cjelokupnih vježbi bio je zapovjednik 13. zbora Herman barun Ramberg.⁶¹ Vježbama je osim Franje Josipa I. i njegovih domaćina i gostiju prisustvovalo i okolno stanovništvo koje je u svojim selima dočekivalo vladara. Potonja je sela posjećivao između pojedinih dijelova vježbi ili nakon završetka. Vježbe su bile svojevrsno pokazivanje snage i moći 13. zbora vojske, što je vladar i naglasio kada je iznio pohvale za provedene vježbe: „Nemogu, gospodo odoljeti, a da neizrazim Moje⁶² podpuno priznanje. Najvećim zadovoljstvom sjećati ću se ovih dvaju manevarskih danah. Osnova i izvedba manevra, od strane uprave, a i dispozicije obaju divizionarah vrlo su Me zadovoljile. 13. sbor izvrstno je izvježban, isto tako izvrstno upravljan, te ga brojim u Moje najbolje sborove. Prije svega izrazujem zapovjedniku zbora generalu Rambergu podpuno zadovoljstvo. Moje najpodpunije priznanje i Moju najtopliju zahvalnost. Pješačke su pukovnije, prva kao i zadnja uzorne pogledom na red, mir i postupak u boju. Isto tako me je domobranstvo – osobito pako hrvatski bataljuni vrlo zadovoljilo...”⁶³ Vladarevi osvrti i pohvale izvedenih vježbi donošeni su u novinama uz njegove pohvale koje su bile usmjerene i prema općenitom dočeku gradskih i općinskih predstavnika, kao i stanovništva na prostoru Bjelovarsko-križevačke županije.

Vojni zapovjednici, generali i drugi nisu samo sudjelovali na vojnim vježbama nego su i bili prisutni uz Franju Josipa I. prilikom njegova dolaska u Bjelovar, boravka u Bjelovaru i okolnim naseljima, kao i dostojanstvenici poput ministra, bana, velikih župana, biskupa i drugih. Vojska je imala

i svoju deputaciju „častnički sbor c. kr. zajedničke vojske i kr. ugar. domobranstva”⁶⁴ uz već spominjana izaslanstva pojedinih političkih i gospodarskih aktera u Bjelovaru. Neka su vojna lica, odnosno generali na čelu s nadvojvodom Josipom, čelnikom generalštaba, to jest austrougarskog glavnog stana Beck-om poimence spominjani prilikom susreta s Franjom Josipom I. Neki su od njih generali Ramberg, Galgoczy, Stettenberg i pukovnici poput Klobučara. Pojedini su vojni zapovjednici sudjelovali i na organiziranim objedima, odnosno dvorskom objedu, što je također detaljno opisivano u novinama.⁶⁵ Prilikom navedenih susreta vladar je hvalio vojsku za njihovo djelovanje u miru, kao i ratnu spremu. Takvo je ophođenje s vojnim zapovjednicima i općenito prema vojsci bilo uobičajeno i tijekom vojnih vježbi kod Donjeg Miholjca.

Slično kao i prije trinaest godina i u novinama u povodu vojnih vježbi kod Donjeg Miholjca sa slavonske strane i kod Göröcsönya na ugarskoj strani naglašavalo se da Franjo Josip I. dolazi zbog nadgledanja vojne spremnosti, stručnosti i spretnosti vojske. Vladar je sa svojim domaćinima, gostima i vojnim zapovjednicima tijekom 13. rujna i 14. rujna promatrao djelovanje zagrebačkog 13. zbora i budimpeštanskog 4. zbora⁶⁶ i dijelova domobranstva. Kao i u Bjelovaru i ovdje je vojska bila konstantno prisutna uz svojeg vrhovnog zapovjednika na ulicama naselja, cestama i prugama između naselja, u Donjem Miholjcu i u okolici koju je posjećivao, poput sela Rakitovice južno od Donjeg Miholjca. Pojedini su vojni zapovjednici, osim tijekom uobičajenih protokolarnih obveza za širu javnost, bili uz Franju Josipa I. i tijekom dvorskog objeda pod ratnim šatorom u perivoju uz Mailat-hov dvor. Također je Franjo Josip I. tijekom tih vježbi koje su se provodile između Donjeg Miholjca i Pečuha, odnosno na lijevoj i desnoj dravskoj obali putujući kolima i jašući konje neprestano promatrao svoju vojsku. Osim potonjeg naglašavanja vladareve brige za vojsku i želje za upoznavanjem kvaliteta zapovjednika iz novina možemo iščitati različite izvršene zadatke. Uz pomicanja i uzmicanja pojedinih dijelova vojske i ratnog djelovanja provela se i akcija premošćivanja Drave.⁶⁷ Vladarevo se promatranje vojske naglašavalo, odnosno prezentiralo i na reversima medalja (Sl. 6. – 8.) koje se čuvaju u Muzeju Slavonije.

⁶⁴ Dobro nam došao svietli kralju! // Narodne novine 208 (54) (utorak, 11. 9. 1888.).

⁶⁵ Doček u Lepavini i Križevcih // Narodne novine 209 (54) (srijeda, 12. 9. 1888.); Kralj u Hrvatskoj (Brzjavna izvješća „Obzoru”) // 209 (srijeda, 12. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru // Narodne novine 210 (54) (četvrtak, 13. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru // Narodne novine 212 (54) (subota 15. 9. 1888.).

⁶⁶ Na području južne i središnje Ugarske djelovala je zajednička carska i kraljevska vojska u sklopu 4. zbornog područja sa sjedištem u Budimpešti. Više u: Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 173; Freivogel, Zvonimir. Nav. dj., str. 20–21.

⁶⁷ Kralj u Slavoniji // Obzor 210 (petak, 13. 9. 1901.); Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 170–173; U Dolnjem Miholjcu // Narodne novine 210 (petak, 13. 9. 1901.); Veliki manevri // Narodne novine 211 (subota, 14. 9. 1901.); Gradašćević, Senad. Pozdrav iz Donjeg Miholjca: Donji Miholjac na razglednicama do 1941. godine. Donji Miholjac: Turistička zajednica grada Donjeg Miholjca, 2006. Str. 9–10; Ham, Josip. Upoznajmo Donji Miholjac. Donji Miholjac: Centar za kulturu – Donji Miholjac, Društvo ljubitelja starina – Donji Miholjac, 1998. Str. 55–57.

⁶⁰ Belovarske vojničke vježbe // Obzor 211 (petak, 14. 9. 1888.); O manevrih u okolici belovarskoj // Narodne novine 201 (54) (subota, 1. 9. 1888.); Vojne vježbe u Belovaru // Narodne novine 212 (54) (subota, 15. 9. 1888.).

⁶¹ Zajednička carska i kraljevska austrougarska vojska bila je podijeljena na nekoliko zbornih područja. Na području Kraljevina Hrvatske i Slavonije djelovala je vojska u sklopu 13. zbornog područja sa sjedištem u Zagrebu. Više u: Freivogel, Zvonimir. Nav. dj., str. 20–21; Pojić, Milan. Nav. dj., str. 153, 165.

⁶² Iščitavajući korištene novinske članke, u prenesenim izjavama Franje Josipa I. može se primijetiti da je promatrao ljude na prostoru Austro-Ugarske Monarhije kao svoj narod, a u čemu se najvjerojatnije iščitava i očinski odnos prema potonjima. U literaturi se naglašava i da je sebe na taj način poistovjećivao s dinastijom. Više u: Johnston, William M. Nav. dj., str. 39.

⁶³ Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru // Narodne novine 212 (54) (subota, 15. 9. 1888.); Njeg. Veličanstvo kralj u Belovaru // Narodne novine 213 (54) (ponedjeljak, 17. 9. 1888.).

Sl. 6 Medalja Franjo Josip I. Spomen na vojne manevre u Donjem Miholjcu, neutvrđeni autor, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, bronca, rips, konac, kovanje, šivanje, ø 2,9 cm, Muzej Slavonije, MSO-P-III-849, foto: Kristijan Wolf

Medalja je okrugla oblika s alkom i ukrasnom vrpcom. Vrpca je savijena u obliku trokuta, crvene boje.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori s odlikovanjem i lentom na prsima, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i njemačkom jeziku s tiskanim slovima FRANZ JOSEF I.

RV. – plitki reljef. Prikaz vladara Franje Josipa I. s vojnim zapovjednicima kako nadgledaju vježbe vojnika koji su prikazani s desne i lijeve strane od jahača. Polukružno se u gornjem dijelu u tri reda nalazi tekst na latinici i njemačkom jeziku s tiskanim slovima ERINNERUNG AN DIE HERBSTMANÖVER / IN DOLNI MIHOLJAC U. FÜNFKIRCHEN / SEPTEMBER 1901.

Sl. 7 Medalja Franjo Josip I. Spomen na vojne manevre u Donjem Miholjcu, neutvrđeni autor, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, pozlaćena legura, rips, konac, pozlaćivanje, kovanje, šivanje, ø 2,9 cm, Muzej Slavonije, MSO-N-M-258, foto: Kristijan Wolf

Medalja je okrugla oblika s alkom i ukrasnom vrpcom. Vrpca je savijena u obliku zastave, ukrašena zelenom, bijelom i crvenom vodoravnom linijom.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori s odlikovanjem na prsima, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i mađarskom jeziku s tiskanim slovima FERENCZ JOSZEF.

RV. – plitki reljef. Prikaz vladara Franje Josipa I. s vojnim zapovjednicima kako nadgledaju vježbe vojnika koji su prikazani s desne i lijeve strane od jahača. Polukružno se u gornjem dijelu u tri reda nalazi tekst na latinici i njemačkom jeziku s tiskanim slovima ERINNERUNG AN DIE HERBSTMANÖVER / IN DOLNI MIHOLJAC U. FÜNFKIRCHEN / SEPTEMBER 1901.

Sl. 8 Medalja Franjo Josip I. Spomen na vojne manevre u Donjem Miholjcu i Pečuhu, neutvrđeni autor, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, bronca, kovanje, ϕ 2,9 cm, Muzej Slavonije, MSO-152610, foto: Kristijan Wolfl

Medalja je okrugla oblika s oštećenom alkom.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori s odlikovanjem na prsima, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i mađarskom jeziku s tiskanim slovima FERENCZ JOSZEF.

RV. – plitki reljef. Prikaz vladara Franje Josipa I. s vojnim zapovjednicima kako nadgledaju vježbe vojnika koji su prikazani s desne i lijeve strane od jahača. Polukružno se u gornjem dijelu u tri reda nalazi tekst na latinici i mađarskom jeziku s tiskanim slovima EMLEKEZET A DOLNI MIHOLJACI / ES PÉCSI ÖSZI NADGYAKORLATOKRA / 1901 SZEPTEMBER HAVABAN.

Među mnogim pohvalama koje je vladar iznio u ručnim pismima možemo izdvojiti iz Vjesnika županije Virovitičke o spomenutom pontonskom mostu preko Drave: „Osobito je godilo Njeg. Veličanstvu, što su naše čete dobro svršile svoju tešku zadaću prelaza preko Drave i što su pioniri iz Maribora (Slovenci) pred očima Njegovim u kratko vrijeme sagradili most preko Drave uz vrlo nepovoljne okolnosti (mokro tlo, kišovito vrijeme, velika i deruća voda itd.).”⁶⁸ Uz vladara su, naravno, nadgledali vježbe i provodili vrijeme u Donjem Miholjcu i neki od generala i zapovjednika koje je vladar isto pohvalio u svojim pismima. Također se uz pohvale u Vjesniku može pročitati i o trenutačnim vojnim dužnostima hvaljenih pojedinaca: „Njeg. c. i kr. Visosti prej. g. nadvojvodi Josipu kao vrhovnom zapovjedniku domobranstva, princu fzm. Lobkowitzu kao zapovjedniku 4. vojnog zbora, podmaršalu Horsetzkomu kao zamjeniku oboljelog generala konjaništva baruna Bechtolsheima, zapovjednika 13. zbora, te svim časnicima i momčadi.”⁶⁹

Prema procjeni uredništva novina za pojedince se prenijelo gdje su boravili ili što su radili u Donjem Miholjcu i okolici. To su bili ministri i vojna lica poput ministra Fejérváryja, nadvojvoda Josipa i Leopolda Salvatora, zapovjednika austrougarskog glavnog stana Becka, ratnog ministra baruna Krieghammera i zapovjednika 4. vojnog zbora, princa Lobkowitza. Pojedinci su, poput nadvojvode Leopolda Salvatora i zapovjednika austrougarskog glavnog stana, baruna Friedricha Becka, došli nekoliko dana prije vladara zbog provjere situacije u Donjem Miholjcu i okolici. To su bile posljednje provjere i konačne pripreme za doček, a sve je započelo još tijekom jeseni 1900. godine. U Vjesniku od 15. listopada 1900. godine možemo pročitati da je barun Beck posjetio područje oko Donjeg Miholjca u pratnji grofa Mailatha. Prema navodima iz članka vidimo i da je tada prošao cijelo područje koje je godinu dana poslije posjetio Franjo Josip I. Išao je od Villanyja preko Drave oko Donjeg Miholjca pa do Moslavine preko Drave do Pečuha.⁷⁰ Od svih

⁶⁸ Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 172–173.

⁶⁹ Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo u Dol. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (utorak, 1. 10. 1901.), str. 172.

⁷⁰ Dogodišnji manevri // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 20 (ponedjeljak, 15. 10. 1900.), str. 169–170; Preuzv. gospodin Fridrik barun Beck // Narodne novine 206 (ponedjeljak, 9. 9. 1901.); Prejarni gospodin

Sl. 9 Razglednica Uspomena na vojne manevre, Donji Miholjac, Trisco, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, papir, tisak u boji, 9 x 14 cm, Muzej Slavonije, MSO-182852, foto: arhiva Muzej Slavonije

navedenih Krieghammer i Lobkowitz nalaze se uz vladara Franju Josipa I., prestolonasljednika Franju Ferdinanda, vladareva gosta, rumunjskog prestolonasljednika Ferdinanda i zapovjednika 13. zbornice Bechtolsheima na jednoj od razglednica koja se čuva u Muzeju Slavonije.

Na razglednici u boji šest je ovalnih oblika u kojima se nalazi portret Franje Josipa I. bez teksta, Bechtolsheima, Krieghammera, Lobkowitza s imenom, rumunjskog prestolonasljednika Ferdinanda uz koga piše da je rumunjski princ i Franje Ferdinanda uz koga piše naziv Este. Iz potonjeg se naziva može iščitati da je Franjo Ferdinand nosio titulu Habsburg-Este. Uz navedene se likove može vidjeti u gornjem lijevom kutu kurija Hillebrand von Prandau gdje je boravio Franjo Josip I. Kako je već navedeno u vrijeme vojnih vježbi, bio je dvor obitelji Mailath. U donjem desnom kutu nalazi se prikaz vojnika iznad kojih je crno-žuta zastava. Na vrhu s lijeve strane piše na latinici i mađarskom jeziku Emlék a Dolnj-Miholjaci / hadgyakorlatokról, u sredini Szeptember 1901. i na desnoj strani na latinici i njemačkom jeziku Zur Erinnerung an die Dolnj-Miholjacer Manöver / September 1901.⁷¹

USPOMENA NA POSJET FRANJE JOSIPA I. U DONJEM MIHOLJCU

Spomenuti i opisani muzejski predmeti i korišteni novinski članci svjedoče o boravku Franje Josipa I. u Bjelovaru i okolici, kao i u Donjem Miholjcu i okolici. Dostupni su zainteresiranim stručnjacima i zaljubljenicima u prošlost uz suradnju s javnim ustanovama, dok javni prostor i spomenik podignut u čast Franje Josipa I. u Donjem Miholjcu svakodnevno svjedoče o njegovu posjetu prolaznicima i javnosti.

Trenutačno je u Muzeju Slavonije dostupno nekoliko predmeta koji prikazuju kako je nekada izgledao gore fotografiran spomenik i okolni prostor poput reljefa sa spomenika Franje Josipa I. i slikovnih izvora.⁷² Zahvaljujući dostupnim podacima u Vjesniku županije Virovitičke možemo pročitati da je i prije dolaska Franje Josipa I. tzv. općinsko zastupstvo odlučilo nazvati trg prema vladaru. Može se primijetiti kako su bili svjesni da druga mjesta već imaju trgove i ulice nazvane po imenima i da se oni trebaju i žele u to uklopiti. Iz toga su razloga donijeli zaključak: „... da se ima glavni trg, povodom predstojećeg posjeta njeg. Veličanstva prozvati: ‘Trg Franje Josipa’ uz uvjet previšnjeg odobrenja,

nadvodova Leopold Salvator // Narodne novine 208 (srijeda, 11. 9. 1901.); Priprave za doček Njeg. Veličanstva // Narodne novine 209 (67) (četvrtak, 12. 9. 1901.).

⁷¹ Muzej Slavonije (MSO), MSO-182852.

⁷² Iz Zbirke razglednica možemo izdvojiti tri razglednice s početka 20. stoljeća na kojima je prikazan Trg Franje Josipa I. i spomenik Franji Josipu I. u Donjem Miholjcu prema viđenju njihovih autora. One nam mogu uz nedostatak fotografija dočarati izgled, pri čemu pokazuju i percepciju važnosti prikazanog prostora za Donji Miholjac tijekom posljednjih godina Austro-Ugarske Monarhije. Više u: Muzej Slavonije (MSO), Zbirka razglednica, MSO-155765, MSO-155766 i MSO-155767.

pojedine ulice pako prozване su: Mailáthova, Prandauova, Strossmayerova, Gajeва, Preradovičeva, Gunduličeva, Kačićeva, Mihanovičeva, Šenoína, Zrinjskíeva, Lisinskiéva i Rusanova... Zaključak u pogledu trga odobren je previšnjim rješénjem od 8. kolovoza 1901...⁷³

Sl. 10 Spomenik Franji Josipu I. u Donjem Miholjcu, fotografirano 2025. godine, foto: Mihael Sucić

Četiri godine nakon provedenih vojnih vježbi i posjeta Franje Josipa I. podignut je spomenik na području Trga Franje Josipa I. u Donjem Miholjcu. Iza podizanja spomenika stajala je i županijska skupština Virovitičke županije. Zaključak je donesen 16. studenoga 1901. godine na prijedlog skupštinara Dragutina Kreppea, nakon čega je sastavljen i odbor koji je rukovodio cijelom procedurom podizanja spomenika. Potonji je napravio kipar Robert Frangeš Mihanović.⁷⁴ U Vjesniku od 1. rujna 1905. možemo pročitati da je Frangeš uz bana Teodora pl. Pejačevića imao glavnu ulogu prilikom otkrivanja spomenika: „Na ovu besjedu banovu odazvao se sav odlični zbor, sve občinstvo na trgu frenetičnim klicanjem: ‘Živio kralj!’ Glasba je zavrivala kraljevku, mužari su zagruvali, a na mig umjetnika Roberta Frangeša padoše zavjese sa spomenika.” Iščitavajući novinski članak, možemo saznati da je obelisk koji stoji na četverokutnom postamentu načinjen od bijelog kamena iz Vrapča, a od kakvog je napravljena i zagrebačka katedrala. Na spomeniku koji je

visok sedam metara ističu se ornamenti na vrhu, na prednjoj strani pozlaćeni tekst „Franjo Josip I.”, a na stražnjoj strani „Na uspomenu boravka Njegova carskog i kraljevskog apostolskog Veličanstva kralja Franje Josipa I. u Doljnjem Miholjcu od 12. do 14. rujna 1901. – Županija virovitička 20. kolovoza 1905.”⁷⁵ Manifestacija otkrivanja spomenika nije bila samo važna za dostojanstvenike nego i za širu javnost. Slično kao i za vrijeme dolaska Franje Josipa I. i sada se uređivao Donji Miholjac i okolica kroz koju su prolazili dostojanstvenici prema Donjem Miholjcu. Tako je primjerice između Donjeg Miholjca i Našica podignut slavoluk u selu Beničanci oko kojeg su se okupili ljudi iz okolnih sela kako bi pozdravili bana. Također su se okupljali i u Donjem Miholjcu, pri čemu su ponovno vatrogasci uz školsku djecu formirali špalire gdje je prolazio ban s pratnjom. Prema navodima u Vjesniku županije Virovitičke prilikom pojedinog susreta dostojanstvenika prije i nakon otkrivanja spomenika naglašavali su važnost vladara Franje Josipa I.⁷⁶ Spomenik i cijela manifestacija oko njegova otkrivanja bila je pokazivanje odanosti vladaru, pa i zahvale na njegovu dolasku.

Spomenik koji se sada može vidjeti u Donjem Miholjcu obnovljen je 2005. godine u povodu 100. obljetnice njegova podizanja. Originalni reljef poprsja Franje Josipa I. sa spomenika od 1905. godine čuva se u Muzeju Slavonije nakon što je došao 1953. godine.

Sl. 11 Reljef Franjo Josip I. Robert Frangeš Mihanović, 1905. godina, Austro-Ugarska Monarhija, bronca, lijevanje, 135 x 97 x 34 cm, Muzej Slavonije, MSO-P-2326, foto: Marin Topić

⁷³ Dolazak Njegova c. i kr. ap. Veličanstva // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 19 (četvrtak, 12. 9. 1901.), str. 163.

⁷⁴ Robert Frangeš-Mihanović (2. 10. 1872. – 12. 1. 1940.) bio je hrvatski kipar poznat po djelima s kraja 19. stoljeća i prve polovine 20. stoljeća. Bio je nastavnik na Obrtnoj školi u Zagrebu, profesor na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu i član JAZU, SANU i Akademije znanosti i umjetnosti u Pragu. Istaknuo se i kao jedan od osnivača Društva hrvatskih umjetnika i Umjetničke akademije. Više u: Gamulin, Grgo. Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća. Zagreb: Naprijed, 1999. Str. 79–107; Maroević, Tonko. Kiparstvo u 19. i 20. stoljeću. // 1000 godina hrvatskog kiparstva / uredio Igor Fisković. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar – Klovičevi dvori, 1997. Str. 296–297.

⁷⁵ Kraljev spomenik u D. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 16 (utorak, 15. 8. 1905.), str. 147; Otkriće kraljeva spomenika u D. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 17 (petak, 1. 9. 1905.), str. 158.

⁷⁶ Otkriće kraljeva spomenika u D. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapređenje javne uprave i društvenoga života 17 (petak, 1. 9. 1905.), str. 157–158.

Na temelju dostupnih informacija iz muzejske dokumentacije, objavljene literature i korištenog novinskog članka od 1. rujna 1905. godine možemo opisati prikazani reljef Franje Josipa I. Brončani reljef poprsja Franje Josipa I. koji je okrenut na lijevu stranu nalazio se na prednjoj strani spomenika, odnosno obeliska iznad natpisa „Franjo Josip I.“. Reljef se sastoji od prikaza glave s poprsjem i lovorova vijenca, pri čemu se glava nalazi u sredini vijenca. Vladar Franjo Josip I. prikazan je u zrelijim godinama s poznatim zaliscima, s manje kose i odlikovanjima na prsima, slično kao i na opisanim medaljama. Na temelju dostupne literature možemo vidjeti da je reljef skinut s prvotnog mjesta i bačen u otpad nakon Drugog svjetskog rata.⁷⁷

Uz opisani reljef portreta Franje Josipa I. i opisanih medalja možemo izdvojiti još jednu medalju koja je kao i sve druge uspomena na vojne vježbe. Na prednjoj strani, to jest aversu nalazi se uobičajeno prikaz Franje Josipa I., a na reversu tekst na mađarskom i njemačkom jeziku. Može se uočiti na svim korištenim medaljama iz zbirke Muzeja Slavonije koje su napravljene u povodu jesenskih vojnih vježbi 1901. godine da se navodi Donji Miholjac, dok se s ugarske strane spominju ili Pečuh ili Görcsöny.

Sl. 12 Medalja Franjo Josip I. Spomen na vojne manevre u Donjem Miholjcu i Görcsönyju, neutvrđeni autor, 1901. godina, Austro-Ugarska Monarhija, bronca, pozlaćena legura, kovanje, pozlaćivanje, ø 2,9 cm, Muzej Slavonije, MSO-152611, foto: Kristijan Wolff

Medalja je okrugla oblika s alkom.

Av. – plitki reljef. Portret vladara Franje Josipa I. u vojnoj odori s odlikovanjem na prsima, desni profil. Polukružno se u gornjem dijelu nalazi u jednom redu vladarevo ime na latinici i mađarskom jeziku s tiskanim slovima FERENCZ JOSZEF.

RV. – plitki reljef. Tekst se sastoji od dva dijela, dvojezičan na latinici s tiskanim slovima. Na mađarskom jeziku glasi EMLÉKÜL / Ö FELSÉGE A KIBÁLY / JELENLÉTE ALKALMÁBÓL / A / DOLNI-MIHO-LJAC-GÖRCSÖNYI / ÖSZIGYAKORLATOKNÁL / SZEPTEMBER HÓBAN 1901.

Na njemačkom jeziku glasi ZUR ERINNERUNG AN DIE ANWESENHEIT / SR MAJESTÄT DES KÖNIGS / BEI DEM HERBST-MANÖVER / IN DOLNI-MIHO-LJAC-GÖRCSÖNY / SEPTEMBER 1901.

⁷⁷ Muzej Slavonije Osijek, Historijski odjel, Inventarna knjiga I. MSO- P-2326; Otkriće kraljeva spomenika u D. Miholjcu // Vjesnik županije Virovitičke: List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života 17 (petak, 1. 9. 1905.), str. 158; Ivanković, Grgur Marko. Kipovi: Zbirka skulptura i natpisa Muzeja Slavonije. Osijek: Muzej Slavonije, 2023. Str. 105; Ivanković, Grgur Marko, Secesijski predmeti u zbirka povijesnog i numizmatičkog odjela Muzeja Slavonije. // Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka / uredila Dubravka Hackenberger. Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 2001. Str. 210.

ZAKLJUČAK

Na osnovi novinskih članaka iz 1880-ih godina, kao i s početka 20. stoljeća, muzejskih predmeta i dostupne literature interpretirali smo prikaze, djelovanje i ulogu austrougarskog vladara Franje Josipa I. tijekom vojnih vježbi 1888. i 1901. godine. Uzimajući u obzir austrougarsku propagandu kojoj je u središtu bio lik i djelo vladara, možemo vidjeti kako se pisanje u novinama i prikazi vladara na predmetima uklopilo u tadašnji promidžbeni diskurs. Na svim je korištenim medaljama prikazan portret vladara na aversu, a na dijelu medalja od vojnih vježbi kod Donjeg Miholjca i na reversu kako promatra vježbe. Možemo iznijeti tezu da je cilj u korištenim novinskim člancima i muzejskim predmetima bilo prikazati Franju Josipa I. iz dinastije Habsburg-Lothringen kao vladara koji se brine za narode na prostoru Habsburške Monarhije, odnosno Austro-Ugarske Monarhije od 1867. godine. Također je vidljivo da je jedan od temelja Austro-Ugarske Monarhije bila vojska koja je pratila vladara, kao što je i on pratio nju tijekom njihovih aktivnosti. Ne smije se izostaviti spomenuti kako su se ponajprije koristili nekada javno dostupni predmeti i novine čija je svrha bila promoviranje vladara i njegova pozitivnog odnosa s drugima u Monarhiji i izvan nje. Iz toga se razloga vidi obostrano hvaljenje između vladara i vojnih zapovjednika, predstavnika pojedinih dijelova vlasti na prostoru Kraljevina Hrvatske i Slavonije. Kako bi se što vjerodostojnije pokazala vjernost, odanost i ljubav prema vladaru svih dijelova stanovništva u Bjelovarsko-križevačkoj županiji 1888. godine i Virovitičkoj županiji 1901. godine, u novinama su se detaljno prenosili svi javni vladarevi koraci, putovanja, razgovori i aktivnosti poput dvorskih objeda. Kada se uzmu u obzir pripreme za doček vladara koje su se detaljno provodile, pa i prezentirale u novinskim člancima, možemo uočiti da je organizatorima na županijskoj, kotarskoj i općinskoj razini bilo važno predstaviti se u što boljem svjetlu vladaru i njegovoj pratnji. To je iz njihove perspektive uključivalo što više ljudi na kolodvorima, uz pruge, ulice i ceste gdje je prolazio vladar i drugi gosti dostojanstvenici, ukrašene dijelove sela, gradova i javnih prostora gdje su dočekivali goste. Iz ukrašavanja možemo izdvojiti barjake, paviljone i slavoluke. Koliko su županijski, kotarski i općinski organizatori vladareva dočeka u Donjem Miholjcu 1901. godine htjeli pokazati odanost, zahvalu i sreću što je bio kod njih, pokazuje podizanje spomenika Franji Josipu I. u povodu njegova dolaska prilikom vojnih vježbi. Cjelovitiju interpretaciju o Franji Josipu I. tijekom vojnih vježbi možemo pokušati postići istraživanjem i korištenjem arhivske građe koja prilikom nastanka nije bila javno dostupna. Ona će se eventualno moći naći u arhivima, muzejima, pa i kod privatnih osoba.

IZVORI I LITERATURA

- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka fotografija, MSO-182507.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka keramike, MSO-U-280, MSO-172084 i MSO-172097.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka medalja i plaketa, MSO-N-M-258, MSO-N-M-1479, MSO-N-M-1670, MSO-N-M-4976, MSO-N-M-4979, MSO-152610 i MSO-152611.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka zlatnog novca i medalja, MSO-N-11732.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka modnog pribora, MSO-U-1385 i MSO-U-1386.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka nakita, MSO-209550.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka odlikovanja, MSO-P-III-771, MSO-P-III-784, MSO-P-III-801 i MSO-P-III-849.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka razglednica, MSO-155765, MSO-155766, MSO-155767 i MSO-182852.
- Muzej Slavonije (MSO), Zbirka skulptura i natpisa, MSO-P-2326.
- Državni arhiv u Osijeku (DAOS), Vjesnik županije Virovitičke: List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života. God. 1901, 1905. i 1908.
- Muzej Slavonije (MSO), Knjižnica, Die Drau: Organ für Politik und Volkswirtschaft. God. 1901.
- Muzej Slavonije (MSO), Knjižnica, Narodne novine. God. 1888. i 1901.
- Muzej Slavonije (MSO), Knjižnica, Obzor. God. 1888. i 1901.
- Muzej Slavonije (MSO), Knjižnica, Pozor. God. 1885.
- Muzej Slavonije (MSO), Knjižnica, Vjesnik županije Virovitičke: List za unapredjenje javne uprave i društvenoga života. God. 1900. i 1908.
- Budak, Neven; Krušelj, Željko; Strecha, Slavko. Habsburzi i Hrvati. Zagreb: Srednja Europa, 2003.
- Borošak Marijanović, Jelena. Austro-ugarska vojska. // Dadoh zlato za željezo: Prvi svjetski rat u zbirkama Hrvatskog povijesnog muzeja. / uredila Jelena Borošak Marijanović. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2011. Str. 25–28.
- Freivogel, Zvonimir. Austrougarska vojska u Prvome svjetskom ratu. Zagreb: Despot Infinitus d.o.o., 2014.
- Gamulin, Grgo. Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća. Zagreb: Naprijed, 1999.
- Gradašćević, Senad. Pozdrav iz Donjeg Miholjca: Donji Miholjac na razglednicama do 1941. godine. Donji Miholjac: Turistička zajednica grada Donjeg Miholjca, 2006.
- Grubišić, Ante; Ivanković, Grgur Marko. 125 godina Muzeja Slavonije u Osijeku. Osijek: Muzej Slavonije, 2002.

Göricke-Lukić, Hermine. Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije, Osijek: 15. – 20. stoljeće, katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 1993.

Ham, Josip. Upoznajmo Donji Miholjac. Donji Miholjac: Centar za kulturu – Donji Miholjac, Društvo ljubitelja starina – Donji Miholjac, 1998.

Horel, Catherine. Vojnici između nacionalnih fronti: Ukiđanje Vojne krajine i razvoj Kraljevskoga ugarskog domobranstva u Hrvatskoj i Slavoniji 1868. – 1914. / prevela Ivana Cvijović Javorina. Zagreb: Centar za komparativno-historijske i interkulturalne studije, FF-press, 2015.

Ivanković, Grgur Marko. Kipovi: Zbirka skulptura i natpisa Muzeja Slavonije. Osijek: Muzej Slavonije, 2023.

Ivanković, Grgur Marko. Secesijski predmeti u zbirkama povijesnog i numizmatičkog odjela Muzeja Slavonije. // Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka. / uredila Dubravka Hackenberger. Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 2001. Str. 175–220.

Johnston, William M. Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest 1848. – 1938. / preveo Janko Paravić. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 1993.

Judson, Pieter M. Povijest Habsburškog carstva. / prevela Karmela Cindrić. Zagreb: Sandorf, 2018.

Karaula, Željko. Bjelovar u memoarima velikog župana Bjelovarske/Bjelovarsko-križevačke županije Budislava pl. Budisavljevića – prijedorskog „Pomenci iz moga života”. // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja 16, 8 (2009), str. 162–183.

Karaula, Željko. „Bjelovarska afera” 1888. – pozadina (jugo)slavenske ideje i ujedinjenje crkava. // Povijest u nastavi 9, 5 (2007), str. 15–25.

Mandl, Dragutin. Graverski rad Josipa Radkovića. // Numizmatičke vijesti 8-9 (1957), str. 15–18.

Maroević, Tonko. Kiparstvo u 19. i 20. stoljeću. // 1000 godina hrvatskog kiparstva. / uredio Igor Fisković. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar – Klovićevi dvori, 1997. Str. 291–344.

Mirnik, Ivan. Medalja u Hrvatskoj: 1700.-1900. katalog izložbe. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 1981.

Mirnik, Ivan, ur. Numizmatički priručnik i rječnik. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 2011.

Pojić, Milan. Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868.-1914. // Arhivski vjesnik 43 (2000), str. 147–169.

Prister, Boris. Car Karlo I. i njegov doprinos odlikovanjima Austro-Ugarske Monarhije. // Numizmatičke vijesti 59, 70 (2017), str. 257–272.

Šimetin Šegvić, Filip. Monarhijske stvari: na tragovima srednjoeuropske materijalne kulture s kraja 19. stoljeća –

slučaj posjeta Zagreba Franje Josipa I. 1895. godine. // Pro Tempore 12 (2017), str. 75–79.

Šimetin Šegvić, Filip. Patriotizam i bunt: Franjo Josip I. u Zagrebu 1895. godine. Zagreb: Srednja Europa, 2014.

Vinaj, Marina. Povijest osječkih novina 1848. – 1945. Osijek: Muzej Slavonije Osijek, 1998.

Vranješ-Šoljan, Božena. Županijski uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1881. – 1918.). // Hrvatske županije kroz stoljeća / uredio Franko Mirošević. Zagreb: Školska knjiga, 1996. Str. 99–112.

MUZEJSKA DOKUMENTACIJA

M-1: Medalje, plakete, jubilarni novac.

Muzej Slavonije, Osijek, Historijski odjel, Knjiga inventara I.

Muzej Slavonije, Osijek, Historijski odjel, Knjiga inventara III.

Muzej Slavonije (MSO), Knjiga ulaska 6. (1976. – 1981.).

Muzej Slavonije (MSO), Knjiga ulaska 8. (1983. – 1988).

Muzej Slavonije (MSO), Knjiga ulaska (1997. – 2000.).

Numismat. Inventar Slob. i Kr. grada Osijeka I.

PRESENTATION OF THE RULER FRANZ
JOSEPH I DURING MILITARY MANUEVERS
IN THE VICINITY OF BJELOVAR (1888)
AND DONJI MIHOLJAC (1901)
BASED ON THE MATERIAL FROM
THE MUSEUM OF SLAVONIA

SUMMARY

The paper presents an overview of Franz Joseph I during military maneuvers in Bjelovar and its surroundings in 1888 and in Donji Miholjac and its surroundings in 1901. Based on museum objects, newspapers and available literature, it interprets the interrelation between the Austro-Hungarian ruler and other participants in military maneuvers. Taking into consideration the Austro-Hungarian propaganda, which focused on the character and work of the ruler Franz Joseph I, we can see how the writing in newspapers and the depictions of the ruler on objects fit into the promotional discourse. On all the medals used, the portrait of the ruler is shown on the obverse, and on the part of the medals from military maneuvers near Donji Miholjac and on the reverse, he observes the maneuvers. We can write the thesis that the goal in the newspaper articles and museum items used was to present Franz Joseph I as a ruler who cared for the people of the Habsburg Monarchy, and the Austro-Hungarian Monarchy since 1867. Although it must be taken into consideration that military maneuvers were observed, supplemented with the available literature, it is evident that one of the foundations of the Austro-Hungarian Monarchy was the army that accompanied the ruler, as he accompanied it during their activities.

Keywords: army, military maneuvers, medal, Franz Joseph I.